

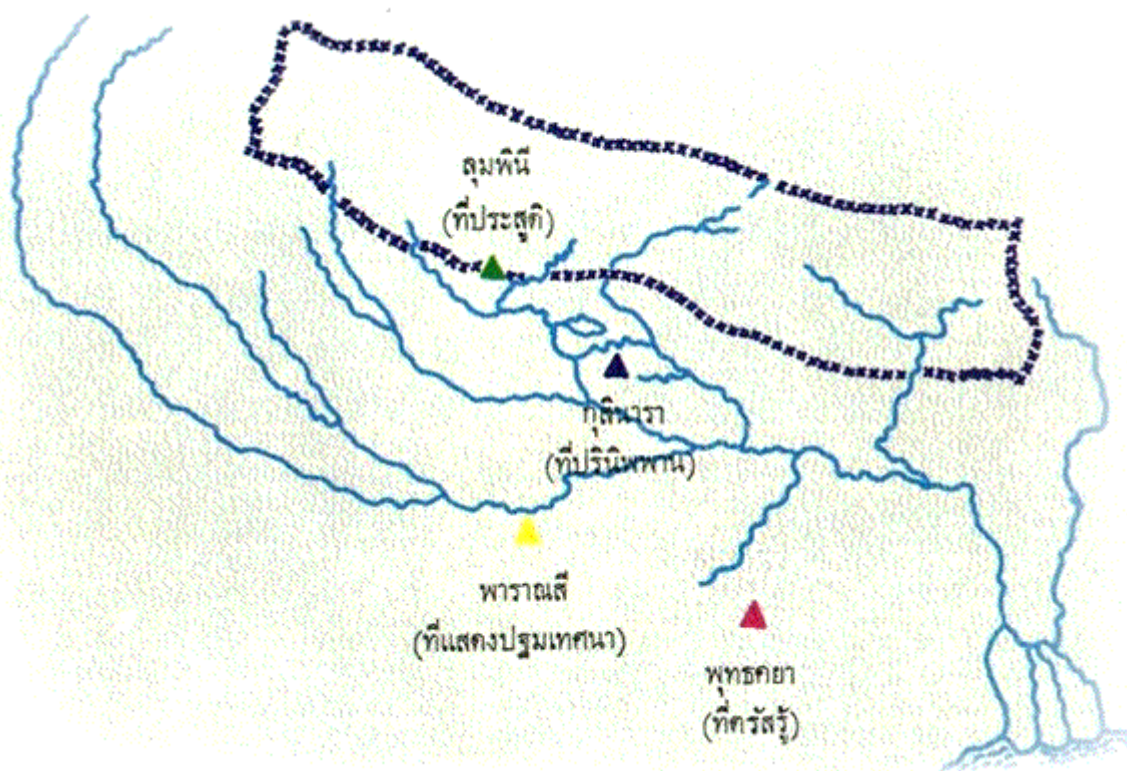
ความรู้เกี่ยวกับศาสนาพุทธ

นางโชติรส โสมภีร์
นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการ

ประวัติความเป็นมาของศาสนาพุทธ

พระพุทธศาสนาคือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่เกิดในประเทศอินเดีย ก่อนพุทธศักราช ๔๕ ปี (พระพุทธศาสนาเริ่มตั้งแต่ปีที่พระพุทธเจ้าเสด็จปรินิพพาน) ลักษณะเด่นของพระพุทธศาสนาคือเป็นศาสนาแห่งความรู้และความเป็นจริง เพราะเป็นศาสนาแห่งการตรัสรู้จากพระปัญญาอันยิ่งของพระพุทธองค์เองพระธรรมที่ทรงตรัสรู้ คืออริยสัจ๔ ก็เป็นความจริงอันเที่ยงแท้ พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งสันติภาพ กล่าวคือในกระบวนการคิดของโลกศาสนาพระพุทธศาสนาได้รับยกย่องจากทั่วโลกว่าเป็นศาสนาแห่งสันติภาพ อย่างแท้จริง เพราะไม่ปรากฏว่ามีสงครามในนามศาสนาหรือการเผยแพร่ศาสนา เพราะให้เสรีภาพในการพิจารณาด้วยปัญญา และพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งความอิสระเสรีภาพ กล่าว คือไม่ผูกติดกับผู้ดลบันดาลหรือพระเจ้าเป็นเจ้าเชื่อในความสามารถของมนุษย์ว่ามีศักยภาพในการปลดปล่อย ทุกข์โดยไม่ต้องรอกการดลบันดาลพระพุทธศาสนานับว่าเป็นศาสนาที่สำคัญที่สุดในโลกศาสนาหนึ่ง ซึ่งมีผู้นับถือจำนวนมากหลายร้อยล้านคนโดยเฉพาะในประเทศทางเอเชียใต้เอเชียตะวันออกเฉียงและเอเชียอาคเนย์ตลอดจนประเทศต่างๆทั่วโลก

(แผนที่แสดงสถานที่ประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพาน)

พระศาสดาของพระพุทธศาสนาคือพระพุทธเจ้า พระนามว่าสิทธัตถะ แปลว่า “ ผู้มีความสำเร็จสมประสงค์ในทุกสิ่งทุกอย่างที่ตนตั้งใจจะทำ “ พระองค์เป็นพระราชโอรสของพระเจ้าสุทโธทนะ และพระนางสิริมหามายา แห่งนครกบิลพัสดุ์ แคว้นสักกะ ทรงมีพระปัญญาอันเลิศ สามารถศึกษาเล่าเรียนได้ว่องไว ทรงมีความรู้ความสามารถในศิลปวิทยาการหลายสาขา

เมื่อเจ้าชายสิทธัตถะมีพระชนมายุได้ ๑๖ พรรษา ได้ทรงอภิเษกสมรสกับพระนาง ยโสธราหรือพิมพา มีพระโอรสองค์หนึ่งพระนามว่า พระราหุล แม้ชีวิตในฆราวาสวิสัยจะทรงสมบูรณ์ด้วยสุขสมบัติเพียงใด พระองค์ก็ทรงมีพระราชหฤทัยน้อมไปในทางที่จะทรงผนวชเพื่อแสวงหาสัจธรรม เพราะทรงเห็นความไม่เที่ยงแท้แน่นอนของโลก ทั้งมีพระกรุณาประสงค์ที่จะช่วยชาวโลกให้พ้นทุกข์ จึงทรงสละความสนุกสนานประการเสด็จออกผนวชขณะที่มีพระชนมายุ ๒๙ พรรษา หลังจากทรงผนวชพระองค์ได้ทรงศึกษาความรู้จากสำนักอาจารย์ต่างๆ จนเชี่ยวชาญ ทั้งได้ทรงบำเพ็ญทุกรกิริยาด้วยวิธีการต่างๆ ก็ยังมิได้บรรลุถึงซึ่งทางพ้นทุกข์ พระองค์จึงทรงหันมามุ่งมั่นบำเพ็ญเพียรด้วยพระปัญญาอันยิ่งของพระองค์เอง จึงได้ทรงบรรลุพระสัพพัญญุตญาณ ตรัสรู้เป็นพระอรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ไม่มีกิเลสในโลกขณะที่มีพระชนมายุได้ ๓๕ พรรษา เมื่อตรัสรู้แล้ว พระองค์ได้เสด็จสั่งสอนแนะนำประชาชนในแคว้นต่างๆ ในประเทศอินเดียเป็นเวลาถึง ๔๕ ปี ประชาชนในสมัยนั้น หันมานับถือพระพุทธศาสนา และเข้ามาบรรพชา อุปสมบทเป็นจำนวนมาก

การบำเพ็ญกรณียกิจทั้งของพระพุทธเจ้าและของพระสาวก มีวัตถุประสงค์และขอบเขตกว้างขวางดังจะเห็นได้จากพุทธพจน์ แต่ครั้งแรกที่ทรงส่งสาวกออกประกาศพระศาสนาว่า “ ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงจาริกไปเพื่อประโยชน์และความสุขของชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ทั้งหลาย ด้วยพระปัญญาธิคุณ พระบริสุทธิคุณ และพระมหากรุณาธิคุณอันเลิศของพระองค์ ยังผลให้มหาชาชาวโลกได้มองเห็นพ้นทุกข์เป็นอันมาก พระพุทธองค์ทรงสั่งสอนประชาชนจนพระชนมายุ ๘๐ พรรษา จึงเสด็จดับขันธปรินิพพาน

หลังจากพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว พระพุทธสาวกทั้งหลายได้เผยแผ่พระพุทธศาสนาสืบต่อมา จนกระทั่งถึงประมาณ พุทธศักราช ๓๐๐ พระเจ้าอโศกมหาราชแห่งเมืองปาฏลิบุตรร่วมกับคณะสงฆ์ ได้ส่งพระสงฆ์ออกประกาศเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งในประเทศและต่างประเทศ พระสงฆ์คณะหนึ่งได้เดินทางเข้ามาเผยแผ่พระพุทธศาสนายังดินแดนสุวรรณภูมิ อันได้แก่ดินแดนในเขตประเทศพม่าและประเทศไทยในปัจจุบัน พระพุทธศาสนาได้เจริญขึ้น ณ ดินแดนแห่งนี้ตามลำดับ จนกระทั่งถึงสมัยสุโขทัยเป็นราชธานี พ่อขุนรามคำแหงมหาราชจึงได้ทรงรับเอาศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติไทย และเป็นศาสนาประจำชาติไทยตลอดมาจนถึงปัจจุบัน ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้ตราไว้ว่า พระมหากษัตริย์จะต้องทรงเป็นพุทธมามกะ และทรงเป็นองค์เอกอัครศาสนูปถัมภก คือแม้พระองค์จะทรงนับถือพระพุทธศาสนา แต่พระองค์ก็พระราชทานพระบรมราชูปถัมภ์แก่ศาสนาอื่นๆ ในประเทศไทยด้วยเช่นกัน พระพุทธศาสนาได้ดำรงอยู่ในวิถีชีวิตของชนชาติไทยมาเป็นเวลาช้านาน ศิลปวัฒนธรรมตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีของชนชาติไทยล้วนได้รับการหล่อหลอมจากพระพุทธศาสนา และดำรงมั่นคงคู่ไทยตลอดมา

นิกายสำคัญของพระพุทธศาสนา

หลังจากที่พระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้วประมาณ ๑๐๐ ปี พระพุทธศาสนาก็เริ่มมีการแตกแยกในด้านความคิดเห็น เกี่ยวกับการปฏิบัติตาม พระธรรมวินัย จนถึงสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชก็แตกแยกกันออกเป็นนิกายใหญ่ๆ ๒ นิกาย คือ มหายาน กับ หินยาน

นิกายมหายาน

มหายาน "มหายาน" แปลว่า "ยานใหญ่" เป็นลัทธิของภิกษุฝ่ายเหนือของอินเดีย ซึ่งมีจุดมุ่งหมายที่จะเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มหาชน เลื่อมใสเสียก่อนแล้วจึงสอนให้ ระงับดับกิเลส ทั้งยังได้แก้ไขคำสอนในพระพุทธศาสนาให้ผันแปร ไปตามลำดับ ลัทธินี้ได้ เข้าไปเจริญรุ่งเรืองอยู่ใน ทิเบต จีน เกาหลี ญี่ปุ่น และเวียดนาม เป็นต้น

สำหรับพระพุทธศาสนานิกายมหายาน หลังพุทธศตวรรษที่ ๕ ไปแล้ว ได้เกิดมีนิกายใหญ่ในพุทธศาสนาขึ้นในอินเดีย ซึ่งเรียกตนเองว่า "มหายาน" มหายานเป็นคู่แข่งสำคัญของพวกพราหมณ์ในสมัยนั้น คณาจารย์ฝ่ายมหายานได้ปรับปรุงเพิ่มเติมคตินิยม ในพุทธศาสนาขึ้น หลายประการ เพื่อต่อสู้กับอิทธิพลของพราหมณ์ และเพื่อให้พุทธศาสนาเข้าถึงหมู่สามัญโดยทั่วไป ซึ่งมีข้อสำคัญ ดังต่อไปนี้

๑. ฝ่ายมหายาน ได้ยกหลักโพธิจิต คือ สอนให้ทุกคนตั้งความปรารถนาในโพธิญาณ ไม่ปรารถนาเพียงอรหัตตญาณเท่านั้น หลักเรื่องพุทธการกรรม คือคุณชาติเพื่อความเป็นพระพุทธเจ้า เป็นหัวใจในนิกายมหายาน กล่าวคือบุคคลตั้งมูลปณิธิปรารถนาพุทธภูมิ บุคคลนั้นเชื่อว่ามีโพธิจิต

๒. คณาจารย์ฝ่ายมหายานได้อรรถธิบายพุทธมตติออกไปอย่างกว้างขวาง ทำให้พระพุทธศาสนาซึ่งเป็นปฏิธานนิยม สัจนิยม ขยายวงกว้างเป็น อภิปรัชญา และตรรกวิทยา

อุดมคติ ๓ ประการ ของนิกายมหายาน

๑. **หลักมหาปัญญา** ในหลักการข้อนี้ ฝ่ายมหายานได้อธิบาย หลักอนัตตา ซึ่งเป็นคุณลักษณะพิเศษในพุทธศาสนา ออกไปอย่างกว้างขวางลึกซึ้ง มหายานนิยมเรียกคำว่า "ศูนย์ตา" แทนคำว่า "อนัตตา" ในส่วนปฏิบัติของบุคคล ถือว่าบุคคลจะพ้นทุกข์ได้ ก็ด้วยการเข้าถึง ศูนย์ตา หมายความว่า จะต้องเป็นผู้มีปัญญาเห็นแจ้งในหลักธรรม ไม่ตกเป็นทาสของกิเลส

๒. **หลักมหากรุณา** หมายความว่า จะต้องเป็นผู้มีจิตใจกรุณาต่อเวไนยสัตว์ทั้งหลาย อย่างปราศจากขอบเขต พร้อมทั้งสละตนเองเพื่อช่วยเหลือเวไนยสัตว์ให้พ้นทุกข์ ซึ่งได้แก่ การตั้งโพธิจิตมุ่งสู่พุทธภูมิ ในขณะที่ยังมีได้บรรลู่ ต้องสร้างบารมีเพื่อช่วยสัตว์ ฉะนั้นจึงเน้นเรื่องการทำเพ็ญบารมี ๖ ซึ่งประกอบด้วย

- ทานปารมิตา
- ศีลปารมิตา
- ชั้นดีปารมิตา
- วิริยะปารมิตา
- ฌานปารมิตา
- ปรีชญาปารมิตา

๓. หลักมหาอุปาย คือ พระโพธิสัตว์จะต้องประกอบด้วยกุศโลบายนานัปการ ในการช่วยเหลือปวงสัตว์ ต้องประกอบด้วยไหวพริบ ปฏิภาณในการเข้าถึง อธิมุติของปวงสัตว์ หมายความว่า พระโพธิสัตว์จะต้องมีวิธีการชาญฉลาดในการแนะนำอบรมสั่งสอนผู้อื่น ให้เข้าถึงสัจธรรม

อัปมัญญา หรือพรหมวิหาร ๔

พระโพธิสัตว์จะต้องมีคุณธรรม ๔ ประการ ที่เรียกว่า อัปมัญญา แม้ไปในสรรพสัตว์อันหาประมาณมิได้ไม่เจาะจงหรือจำกัดมนุษย์ชาติใด ภาษาใด แม้สัตว์เดียรัจฉาน ไม่ว่าจะเล็กเท่าไรก็มีส่วนได้รับเมตตากรุณาจากคุณธรรมอันสูงนี้

๑. เมตตา ความรักใคร่ปรารถนาจะให้เป็นสุข
๒. กรุณา ความเอ็นดูสงสาร คิดจะช่วยให้พ้นทุกข์
๓. มุทิตา ความพลอยยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี
๔. อุเบกขา ความวางเฉย ไม่ดีใจ ไม่เสียใจ วางใจเป็นกลาง

มหาจตุรปณิธาน ๔

พุทธมามกะผู้มุ่งพุทธภูมิ จะต้องประกอบด้วยจตุรปณิธาน ๔ ซึ่งเป็นอุปกณ์ นำผู้ปฏิบัติสู่จุดมุ่งหมาย

๑. เราจะละกิเลสทั้งหลายให้หมดสิ้น
๒. เราจะตั้งใจศึกษาพระธรรมทั้งหลายให้เจนจบ
๓. เราจะโปรดสรรพสัตว์ทั้งหลายให้สิ้น
๔. เราจะบำเพ็ญตนให้บรรลุถึงอนุตรสัมมาสัม โปธิญาณ

นิกายสำคัญของมหายาน

ในอินเดียมหายานมีปรัชญาแยกออกเป็น ๓ สาย และแบ่งออกตามทัศนะ ๓ นิกายด้วยกันคือ

๑. นิกายศูนยวาทหรือมารยมิกะ
๒. นิกายวิชญานวาทหรือโยคอาจารย์
๓. นิกายจิตอมตวาท

และในยุคปลายๆ ยังมีอีกหนึ่งนิกายคือ นิกายพุทธตันตрянหรือ มนตрян ส่วนลัทธิ สุขาวดีและพิธีโยคกรรมธารณีของลัทธิพุทธตันตระ (ยกเว้นปรัชญา) เข้ากันได้กับทุกสาย ทั้งนี้ สุดแล้วแต่ผู้นับถือ จะฝึกใฝ่ใน ปรัชญาสายใด ก็อธิบายเรื่องสุขาวดี หรือเรื่องเวทมนตร์อาคม ไปตาม ทักษะของตนได้ เหตุที่เป็นดั่งนั้นก็เนื่องด้วยลัทธิสุขาวดี หาได้ตั้ง กฎเกณฑ์ทางปรัชญา ไว้ไม่ นักปราชญ์บางท่านจัดนิกายสุขาวดีไว้ฝ่ายอัส ติวาทิน ส่วนพิธีโยคกรรมแลธารณีมนตร์เล่า ก็เป็นเพียงการท่องบ่นและ จัดลักษณะรูปพิธีต่างๆ เท่านั้น จึงเข้ากันได้กับทุกสาย ปรากฏว่า คณาจารย์ในปรัชญาทั้ง ๓ สายนั้น ยุคหลังส่วนใหญ่บำเพ็ญโยคกรรม ตามลัทธิพุทธตันตระ กันมาก

ครั้งเมื่อมหายานแพร่เข้าสู่ประเทศจีน ญี่ปุ่น พวกคณาจารย์จีนและญี่ปุ่นได้ตั้งนิกายและ สร้าง ทฤษฎีอธิบายพระพุทธรูปกันมาก แต่ก็คงหนีไม่พ้นวงกรอบแห่งปรัชญาศูนยตวาทิน และ อัสติวาทิน ปรากฏว่านิกายที่คณาจารย์จีนและญี่ปุ่นคิดตั้งขึ้นใหม่นั้น ล้วนเป็นฝักฝ่ายภูตตถตา วาทิน ทั้งนี้ เมื่อ พิเคราะห์ดูเห็นจะเป็นด้วยในประเทศจีน ก่อนหน้าที่พระพุทธรูปศาสนาจะแพร่ เข้าไป จีนได้มีปรัชญาลึกลับซึ่ง ของตนอยู่แล้ว เช่นปรัชญาของขงจื้อเหลาจื้อและจั้งจื้อ เป็นต้น ปรัชญาของเหลาจื้อกับจั้งจื้อ ไม่มีอะไรผิด ผกต่างจากปรัชญาฮินดูในคัมภีร์อุปนิษัตอันว่าด้วย ปรมาตมันเลยเหลาจื้อ จั้งจื้อ และนักปราชญ์อื่นๆ มัก สอนมุ่งไปในมูลการณะ ของสรรพสิ่งว่า เป็นอมตภาวะมีธรรมชาติร่วมกับสรรพสิ่ง ฉะนั้น ความคิดของ ประชาชนจึงชินต่อเรื่อง ธรรมชาติเกิภาวะนี้ ส่วนญี่ปุ่นที่ได้รับอารยธรรมจากจีนจึงไม่มีข้อกังขาอันใดเลยว่ เหตุไฉน ปรัชญาฝ่ายภูตตถตาวาทินจึงเฟื่องฟูมากกว่าปรัชญาสายอื่นทั้งในเมืองจีนและญี่ปุ่น ตรงกันข้าม กับทิเบต แม้จะรับลัทธิพุทธตันตระมนตрянไปนับถือก็จริง แต่ทางความคิดด้านปรัชญาแล้ว ชาวทิเบตกลับ นิยมปรัชญาฝ่ายศูนยตวาทินและโยคจารย์มาก มีคณาจารย์แห่งทิเบตแต่งอรรถกถา และปกรณ์พิเศษ ประกาศมติของปรัชญาทั้ง ๒ สายนี้มากฉฉินใด คณาจารย์จีนและญี่ปุ่น ก็เขียน อรรถกถาขยายเรื่องเอก็ ภาวะของสรรพสิ่งอันเป็นมติของปรัชญาภูตตถตาวาทินมากฉฉินนั้น

นิกายมหายาน เมื่อยกนิกายศูนยตวาทินและโยคจารย์แล้ว นิกายอื่นๆ ก็เป็นฝ่ายภูตตถตาวาทิน ทั้งสิ้น แม้นิกายสุขาวดีในจีนกับญี่ปุ่นก็ถูกอธิบายแพร่หลายโดยคณาจารย์ ฝ่ายภูตตถตาวาทินส่วนมาก อนึ่ง นิกายที่เจริญขึ้นในญี่ปุ่น ก็หนีไม่พ้นจากนิกายที่ตั้งขึ้นโดย คณาจารย์จีน ดั่งนั้นจักกล่าวแต่มหายานและ นิกายที่ปรากฏในประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ของจีน ทิเบต เวียดนาม เกาหลี และญี่ปุ่น เป็นลำดับไป

นิกายหินยาน

หินยาน คำว่า "หินยาน" เป็นคำที่ฝ่ายมหายานตั้งให้ แปลว่า "ยานเล็ก" เป็นลัทธิของภิกษุฝ่ายใต้ ที่สอนให้พระสงฆ์ปฏิบัติเพื่อดับกิเลส ของตนเองก่อน และห้ามเปลี่ยนแปลงแก้ไขพระวินัยอย่างเด็ดขาด นิกายนี้มีผู้นับถือมากในประเทศศรีลังกา ไทย พม่า ลาว และกัมพูชา

นิกายนี้มีผู้นับถือมากในประเทศลังกาพม่า ลาว เขมร ไทย โดยเฉพาะประเทศไทยศูนย์กลางของ นิกายเถรวาท เพราะมี การนับถือพุทธศาสนานิกายนี้สืบต่อกันมาตั้งแต่บรรพชน พระพุทธเจ้าไม่ใช่เทวดา หรือพระเจ้า แต่เป็นมนุษย์ที่มีศักยภาพ เหมือน สามัญชนทั่วไป สามารถบรรลุสัจธรรมได้ด้วยคามวิริยะ อุตสาหะ หลักปฏิบัติในชีวิตที่ทุกคนควรกระทำคือ ทำความดีละเว้น ความชั่ว ทำจิตใจให้ผ่องแผ้วและการที่ เราจะทำสิ่งเหล่านี้ได้นั้นจะต้องมีศีล สมาธิ ปัญญาเพื่อเป็นพาหนะ นำผู้โดยสาร เข้าทะเล แห่งวิญญูสงสาร ไปสู่พระนิพพานหลักคำสอนที่พุทธศาสนาแบบเถรวาท ได้ดำเนินตามคำสอน พระพุทธองค์ มีเรื่องที่ต้องแก้ การ ศึกษาดังนี้

คัมภีร์พระไตรปิฎก

พระไตรปิฎกเป็นคัมภีร์สำคัญของพุทธศาสนานิกายเถรวาท ซึ่งรวบรวมคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ ระยะเวลานับตั้งแต่มีการปฐมสังคายนาพระวินัยที่กำหนดไว้เรียกว่า "พระไตรปิฎก" คำว่า"ไตรปิฎก" มาจาก" เต หรือไตร"แปลว่า "สาม" และ"ปิฎก" แปลว่า ตะกร้าหรือกระจาด รวมความว่า "กระจาดที่ใส่พระพุทธ วจนะไว้เป็นหมวดหมู่ มี ๓ หมวด คือ

๑. พระวินัยปิฎก มีสาระเกี่ยวกับข้อปฏิบัติของพระภิกษุสงฆ์
๒. พระสุตตันตปิฎก มีสาระเกี่ยวกับเทศนาของพระพุทธเจ้าและพระสาวก
๓. พระอภิธรรมปิฎก มีสาระเกี่ยวกับหลักธรรมทางด้านวิชาการ

หลักคำสอนของพุทธศาสนานิกายเถรวาท

นักปราชญ์ตะวันตกส่วนมากคิดว่า หลักคำสอนทางพุทธศาสนามีความเป็น จริยธรรมมากกว่าที่จะ เป็นศาสนา เพราะเป็น สิ่งที่บุคคลนั้นต้อง ปฏิบัติเองเห็นเองและเข้าใจ ด้วยตนเอง คำสอนมุ่งเน้นอนัตตา แม้ว่ามีทศนะ ในการมองโลกโดยมีพื้นฐานอยู่บนหลักไตรลักษณ์ คือ เห็นโลก และสิ่งทั้งหลายทั้งปวงล้วน เปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา(อนิจจัง) เพราะสภาพของสิ่งเหล่านี้มันอยู่ในภาวะที่ตั้งอยู่ได้ไม่นาน (ทุกขัง) ที่มัน ตั้งอยู่ได้ไม่นานเพราะเป็นอนัตตา ตัวตนที่เราคิดว่ามีอยู่นั้นแท้จริงเราไม่สามารถไปบังคับผลักดันให้เป็นไป ตามใจหวัง จึงไม่มีสิ่งใดที่ตั้งอยู่อย่างคงที่ได้นาน แม้แต่ร่างกายของเราก็ตาม ล้วนเกิดจากการประชุมของ ขันธ์ ๕ อันได้แก่ รูป ซึ่งหมายถึงส่วนของกาย เวทนาซึ่งหมายถึงความรู้สึกที่เป็นสุขบ้างทุกข์บ้างหรือเฉย ๆ ซึ่งหมายถึงความจำได้หมายรู้ สังขารหมายถึงการปรุงแต่ง ตีบ้างชั่วบ้างหรือเป็นกลาง ๆ ดังเช่น สภาวะทาง จิตของบุคคลที่อยู่ในฌาน วิญญูณซึ่งหมายถึงการรู้แจ้งทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ทั้งหมดนี้คือรูปและ นามที่ประกอบรวมตัวกัน เมื่อเอาสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ออกไปหมดแล้ว ความเป็นตัวตนร่างกายก็ไม่มี เช่นเดียวกับรถ จะเป็นรถได้ต้องประกอบด้วยเพลลา ล้อ เกียร์ คลัช เบรก ฯลฯ เมื่อแยกสิ่งเหล่านี้ออกไปที่

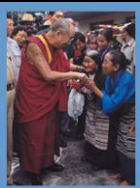
ละชั้นความเป็นรศกัหมตไป ดังนั้นชั้นที่ ๕ เมื่อมาประชุมกันเมื่อใด วงล้อชีวิตทั้งหลายก็หมุนเวียนไปไม่รู้ สิ้นสุด โลกทั้งโลกคือกายยาวาวาหนึ่งนี่เอง โลกมีอยู่เพื่อสัตว์โลกที่ยังติดข้องในตัณหา ถ้าหมดตัณหาได้ ดับไม่ เหลือทุกข์ทั้งหลายทั้งปวงจึงเกิดขึ้นเพราะตัณหาเป็นเหตุ

ชาวเถรวาทเชื่อว่าพระพุทธองค์ได้ทรงเห็นความเป็นไปของชีวิตที่เกิดมาต้องมีทุกข์และรับผลของ ทุกข์ พระพุทธองค์จึงพยายามที่จะออกจากวงล้อแห่งวัฏสงสาร ด้วยความวิริยะอันยิ่งใหญ่ทำให้ทรงค้น ค้นพบอริยสัจ ๔ และปฏิจจนุปบาทซึ่งเป็นความจริงอันยิ่งใหญ่ที่ซ่อนอยู่ในความหมุนเวียนแปรเปลี่ยนของโลก

ข้อแตกต่างในบางประเด็นระหว่างทั้งสองนิกาย

นิกายหินยาน	นิกายมหายาน
๑. ถือเรื่องอริยสัจเป็นสำคัญ	๑. ถือเรื่องบารมีเป็นสำคัญ
๒. ถือคุณภาพของศาสนิกชนเป็นสำคัญ	๒. ถือปริมาณเป็นสำคัญก่อน แล้วจึงค่อยปรับปรุงคุณภาพ ในภายหลัง ดังนั้นจึงต้องลดหย่อนการปฏิบัติพระวินัยบางข้อ ลงเข้าหาบุคคลและ เพิ่ม เทวดา และพิธีกรรมสังคีตกรรม เพื่อจูงใจคน ได้ อธิบายพุทธมติ อย่างกว้างขวางเกินประมาณ เพื่อ การเผยแพร่จนทำให้พระพุทธพจน์ ซึ่งเป็นสัจนิยม กลายเป็นปรัชญา และตรรกวิทยาไป
๓. มีพระพุทธเจ้าองค์เดียว คือ พระสมณโคตม หรือพระศากยมุนี	๓. มีพระพุทธเจ้าหลายองค์ องค์เดิมคือ อาทิพุทธ (กายสีน้ำเงิน) เมื่อท่านบำเพ็ญญาณ เมื่อท่าน บำเพ็ญญาณก็เกิดพระฉานิพุทธอีกมาก เป็นต้นว่า พระไวโรจนพุทธะ อักโขภัยพุทธะ รัตนสมภพพุทธะ ไภสัชชคุรุ โอมลสิทธิ และอมิตาภา เฉพาะองค์นี้มี ที่มาในร่างคนเป็น (มานุชีพุทธะ) คือ พระศากยมุนี
๔. มีความพ้นจากกิเลส ขาดทิภาพ เป็นอตตตถจริยแล้ว บำเพ็ญ ประโยชน์แก่ผู้อื่นเป็นโลกัตถจริยเป็นความ มุ่งหมายสำคัญ	๔. มีความเป็นพระโพธิสัตว์ หรือพุทธภูมิ เพื่อ บำเพ็ญโลกัตถจริยา ได้เต็มที่ เป็นความมุ่งหมายของ พระโพธิสัตว์ หลายองค์ เช่น พระอวโลกิเตศวร มัญจุลี วัชรปาณี กษิติครรภ สมันตภัทร อริยเมต ไตร เป็นต้น
๕. มีบารมี ๑๐ ประการ คือ ทาน ศีล เนกขัมมะ ปัญญา วิริยะ ขันติ สัจจะ อธิษฐาน เมตตา อุเบกขา อันให้ถึงความ เป็นพระพุทธเจ้า	๕. มีบารมี ๖ ประการ คือ ทาน ศีล วินัย ขันติ ฌาน ปัญญาอันให้ถึง ความสำเร็จเป็นพระโพธิสัตว์ และเป็นปฏิปทาของพระโพธิสัตว์

นิกายหินยาน	นิกายมหายาน
๖. ถือพระไตรปิฎกเถรวาท คือพระธรรมวินัยยุติตาม ปฐมสังคายนาไม่มีพระวินัยใหม่เพิ่มเติม	๖. ถือพระธรรมวินัยเก่า และมีพระสูตรใหม่เพิ่มเติม เช่น สุขตียุทธสตร ลังกาวตาร ลัทธธรรมปุณทริกสูตร ปรัชญาปารมิตาสูตตร เป็นต้น
๗. รักษาวินัยเดิมเอาไว้	๗. ปรับปรุงพระธรรมวินัยให้เข้ากับภาวะแวดล้อม
๘. ถือว่าพระอรหันต์เมื่อนิพพานแล้วไม่เกิดใหม่อีก	๘. ถือว่าพระอรหันต์เมื่อปรินิพพานแล้วย่อมกลับมาเกิดใหม่สำเร็จ เป็นพระพุทธเจ้าอีก
๙. ยอมรับแต่ธรรมกาย และนิรมานกายบางส่วน นอกนั้นไม่ยอมรับ	๙. ถือว่าพระพุทธรูปเจ้ามีกาย ๓ คือ ธรรมกาย ได้แก่ กายธรรม สัมโภคกาย หรือกายจำลอง หรือกายอวตารของพระพุทธรูปเจ้า แบบนารายอวตาร คือที่พระพุทธรูปเจ้าเป็นกัศสปสัมพุทธรูปบ้าง เป็นพระศากยมุนีบ้าง เป็น พระกกุสันธะบ้าง เป็นต้น นั้นล้วนเป็น สัมโภคกายของ พระพุทธรูปองค์เดิม (อาทิพุทธรูป) ทั้งนั้น และนิรมานกาย คือ กายที่ต้องอยู่ในสภาพธรรมดา คือ ต้องแก่ เจ็บ และปรินิพพาน ซึ่งเป็น กายที่พระพุทธรูปเจ้าสร้างขึ้น เพื่อให้คนเห็นความจริงของชีวิต แต่สำหรับพระพุทธรูปองค์ที่แท้นั้น ไม่ต้องอยู่ในสภาพเช่นนี้ แบบเดียวกับปรมาตมันของพราหมณ์
การแต่งกายของพระสงฆ์นิกายเถรวาท	การแต่งกายของพระสงฆ์นิกายมหายาน
	

ศาสนาและประวัติ

ประสูติ

ประเทศเนปาล)

พระพุทธเจ้า พระนามเดิมว่า “ สิทธัตถะ “ เป็นพระราชโอรสของพระเจ้าสุทโธทนะและพระนางสิริมหามายา แห่งกรุงกบิลพัสดุ์ แคว้นสักกะ พระองค์ทรงถือกำเนิดในศากยวงศ์ สกุลโคตมะ พระองค์ประสูติ ในวันศุกร์ ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ (เดือนวิสาขะ) ปีกจอ ก่อนพุทธศักราช ๘๐ ปี ณ สวนลุมพินีวัน ซึ่งตั้งอยู่ระหว่างกรุงกบิลพัสดุ์ แคว้นสักกะ กับกรุงเทวทหะ แคว้นโกลิยะ (ปัจจุบันคือตำบลรุมมินเด

การขนานพระนาม และทรงเจริญพระชนม์

พระราชกุมารได้รับการทำนายจากอสิตฤาษีหรือกาทเวิลดาบส มหาฤาษีผู้บำเพ็ญฌานอยู่ในป่าหิมพานต์ซึ่งเป็นที่ทรงเคารพนับถือของพระเจ้าสุทโธทนะว่า “ พระราชกุมารนี้เป็นอัจฉริยมนุษย์ มีลักษณะมหาบุรุษครบถ้วน บุคคลที่มีลักษณะดังนี้จักต้องเสด็จออกจากพระราชวังผนวชเป็นบรรพชิตแล้วตรัสรู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ไม่มีกิเลสในโลกเป็นแน่ “

หลังจากประสูติได้ ๕ วัน พระเจ้าสุทโธทนะโปรดให้ประชุมพระประยูรญาติ และเชิฐพราหมณ์ ผู้เรียนจบไตรเพท จำนวน ๑๐๘ คน เพื่อมาทำนายพระลักษณะของพระราชกุมาร

พระประยูรญาติได้พร้อมใจกันถวายพระนามว่า “ สิทธัตถะ ” มีความหมายว่า “ ผู้มีความสำเร็จสมประสงค์ทุกสิ่งทุกอย่างที่ตนตั้งใจจะทำ ” ส่วนพราหมณ์เหล่านั้นคัดเลือกกันเองเฉพาะผู้ที่ทรงวิทยาคุณประเสริฐกว่าพราหมณ์ทั้งหมดได้ ๘ คน เพื่อทำนายพระราชกุมาร พราหมณ์ ๗ คนแรก ต่างก็ทำนายไว้ ๒ ประการ คือ “ ถ้าพระราชกุมารเสด็จอยู่ครองเรือนก็จักเป็นพระเจ้าจักรพรรดิผู้ทรงธรรม หรือถ้าเสด็จออกผนวชเป็นบรรพชิตจักเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ไม่มีกิเลสในโลก ” ส่วนโกณฑัญญะพราหมณ์ ผู้มีอายุน้อยกว่าทุกคน ได้ทำนายเพียงอย่างเดียวว่า พระราชกุมารจักเสด็จออกจากพระราชวังผนวชเป็นบรรพชิต แล้วตรัสรู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ไม่มีกิเลสในโลก “

เมื่อเจ้าชายสิทธัตถะประสูติได้ ๗ วัน พระราชมารดา ก็เสด็จสวรรคต (การเสด็จสวรรคตดังกล่าว เป็นประเพณีของผู้ที่เป็นพระมารดาของพระพุทธเจ้า) พระเจ้าสุทโธทนะทรงมอบหมายให้พระนางมหาปชาบดีโคตมีซึ่งเป็นพระกนิษฐาของพระนางสิริมหามายา เป็นผู้ถวายอภิบาลเลี้ยงดู เมื่อพระสิทธัตถะทรงพระเจริญมีพระชนมายุได้ ๘ พรรษา ได้ทรงศึกษาในสำนักอาจารย์วิศวามิตร ซึ่งมีเกียรติคุณแพร่ขจรไปไกลไปยังแคว้นต่างๆ เพราะเปิดสอนศิลปวิทยาถึง ๑๘ สาขา เจ้าชายสิทธัตถะทรงศึกษาศิลปวิทยาเหล่านี้ได้อย่างว่องไว และเชี่ยวชาญจนหมดความสามารถของพระอาจารย์

อภิเชกสมรส

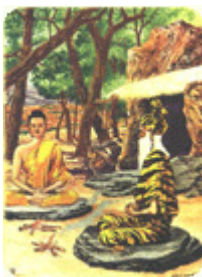
ด้วยพระราชบิดามีพระราชประสงค์มั่นคงที่จะให้เจ้าชายสิทธัตถะทรงครองเพศฆราวาสเป็นพระจักรพรรดิผู้ทรงธรรม จึงพระราชทานความสุขเกษมสำราญ แวดล้อมด้วยความบันเทิงนานาประการแก่พระราชโอรสเพื่อผูกพระทัยให้มั่นคงในทางโลก เมื่อเจ้าชายสิทธัตถะเจริญพระชนม์ได้ ๑๖ พรรษา พระเจ้าสุทโธทนะมีพระราชดำริว่าพระราชโอรสสมควรจะได้อภิเชกสมรส จึงโปรดให้สร้างปราสาทอันวิจิตรงดงามขึ้น ๓ หลังสำหรับให้พระราชโอรสได้ประทับอย่างเกษมสำราญตามฤดูกาลทั้ง ๓ คือ ฤดูร้อน ฤดูฝน และฤดูหนาว แล้วตั้งชื่อปราสาทนั้นว่า รมยปราสาท สุรมยปราสาท และสุภปราสาทตามลำดับ และทรงส่งขอพระนางพิมพาหรือยโสธรา พระราชธิดาของพระเจ้าสุปปพุทธะและพระนางอมิตา แห่งเทวทहनคร ในตระกูลโกถิยวงศ์ให้อภิเชกด้วย เจ้าชายสิทธัตถะได้เสวยสุขสมบัติ จนพระชนมายุมาได้ ๒๙ พรรษา พระนางพิมพายโสธราจึงประสูติพระโอรส พระองค์มีพระราชหฤทัยเสนาในพระโอรสเป็นอย่างยิ่ง เมื่อพระองค์ทรงทราบถึงการประสูติของพระโอรสพระองค์ตรัสว่า “ ราหุล ชาโต, พันธณ ชาต , ปวงเกิดแล้ว , เครื่องจองจำเกิดแล้ว “

ออกบรรพชา

เจ้าชายสิทธัตถะทรงเป็นผู้มีพระบารมีอันบริบูรณ์ ถึงแม้พระองค์จะทรงพรุ่งพร้อมด้วยสุขสมบัติมหาศาลก็ได้พอพระทัยในชีวิตคฤหัสถ์ พระองค์ยังทรงมีพระทัยฝักใฝ่ใคร่ครวญถึงสังขารที่จะเป็นเครื่องนำทางซึ่งความพ้นทุกข์อยู่เสมอ พระองค์ได้เคยเสด็จประพาสอุทยาน ได้ทอดพระเนตรเทวทูตทั้ง ๔ คือคนแก่ คนเจ็บ คนตาย และบรรพชิต พระองค์จึงสังเวชพระทัยในชีวิต และพอพระทัยในเพศบรรพชิต มีพระทัยแน่วแน่ที่จะทรงออกผนวช เพื่อแสวงหาโมกขธรรมอันเป็นทางดับทุกข์ถาวรพ้นจากวิภวสงสารไม่กลับมาเวียนว่ายตายเกิดอีก พระองค์จึงตัดสินใจออกทรงผนวช โดยพระองค์ทรงม้ากัณฐกะ พร้อมด้วยนายฉันทะ มุ่งสู่แม่น้ำอโนมาที่ แคว้นมัลละ รวมระยะทาง ๓๐ โยชน์ (ประมาณ ๔๘๐ กิโลเมตร) เสด็จข้ามฝั่งแม่น้ำอโนมาที่แล้วทรงอธิษฐานเพศเป็นบรรพชิต และทรงมอบหมายให้นายฉันทะนำเครื่องอาภรณ์และม้ากัณฐกะกลับนครกบิลพัสดุ์

เข้าศึกษาในสำนักดาบส

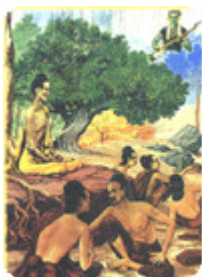

ภายหลังที่ทรงผนวชแล้ว พระองค์ได้ประทับอยู่ ณ อนุปิยัมพวัน แคว้นมัลละเป็นเวลา ๗ วัน จากนั้นจึงเสด็จไปยังกรุงราชคฤห์ แคว้นมคธ พระเจ้าพิมพิสารได้เสด็จมาเฝ้าพระองค์ ณ เชื้อมเขาปถุนชะวะ ได้ทรงเห็นพระจริยาวัตรอันงดงามของพระองค์ก็ทรงเลื่อมใส และทรงทราบว่าพระสมณสิทธัตถะทรงเห็นโทษในกาม เห็นทางออกบวชว่าเป็นทางอันเกษม จะจาริกไปเพื่อบำเพ็ญเพียร และทรงยินดีในการบำเพ็ญเพียรนั้น พระเจ้าพิมพิสารได้ตรัสว่า “ ท่านจักเป็นพระพุทธเจ้าแน่นอน และเมื่อได้เป็นพระพุทธเจ้าแล้ว ขอได้โปรดเสด็จมายังแคว้นของกระหม่อมฉันเป็นแห่งแรก “ซึ่งพระองค์ก็ทรงถวายปฏิญาณแต่พระเจ้าพิมพิสาร

การแสวงหาธรรมระยะแรกหลังจากทรงผนวชแล้ว สมณสิทธิ์ตะได้ทรงศึกษาในสำนักอาฬารดาบส กาลามโคตร และอุทกดาบส รามบุตร ณ กรุงราชคฤห์ แคว้นมคธ พระองค์ได้ทรงประพฤติพรหมจรรย์ในสำนักของอาฬารดาบส กาลามโคตร ทรงได้สมบัติคือ ทุตติยฌาน ตติยฌาน อากาสานัญจายตนฌาน วิญญานัญจายตนฌาน และอากิญจัญญายตนฌาน ส่วนการประพฤติพรหมจรรย์ในสำนักอุทกดาบส รามบุตร นั้นทรงได้สมบัติ ๘ คือ เนวสัณญานาสัณญายตนฌาน สำหรับฌานที่ ๑ คือปฐมฌานนั้น พระองค์ทรงได้ขณะกำลังประทับขัดสมาธิเจริญอานาปานสติกัมมัฏฐานอยู่ใต้ต้นหว้า เนื่องในพระราชพิธี วัปปมงคล (แรกนาขวัญ) เมื่อครั้งทรงพระเยาว์

เมื่อสำเร็จการศึกษาจากทั้งสองสำนักนี้แล้วพระองค์ทรงทราบว่ามีไช้หนทางพ้นจากทุกข์ บรรลุพระโพธิญาณ ตามที่ทรงมุ่งหวัง พระองค์จึงทรงลาอาจารย์ทั้งสอง เสด็จไปใกล้บริเวณแม่น้ำเนรัญชรา ที่ตำบลอุรุเวลาเสนานิคม กรุงราชคฤห์ แคว้นมคธ

บำเพ็ญทุกรกิริยา

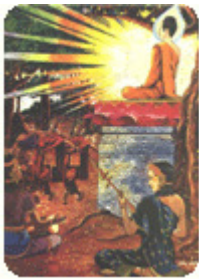
“ ทุกร “ หมายถึง สิ่งที่ทำได้ยาก “ ทุกรกิริยา ” หมายถึงการกระทำกิจที่ทำได้ยาก ได้แก่การบำเพ็ญเพียรเพื่อบรรลุธรรมวิเศษ ” เมื่อพระองค์ทรงหันมาศึกษาค้นคว้าด้วยพระปัญญาอันยิ่งด้วยพระองค์เองแทนการศึกษาเล่าเรียนในสำนักอาจารย์ ณ ทิวเขาตองคสิริ ใกล้ลุ่มแม่น้ำเนรัญชรา นั้น พระองค์ได้ทรงบำเพ็ญทุกรกิริยา คือการบำเพ็ญอย่างยิ่งยวดในลักษณะต่างๆ เช่น การอดพระกระยาหาร การทรมานพระวรกายโดยการกลืนพระอัสสาสะ พระปัสสาสะ (ลมหายใจ) การกดพระทนต์ การกดพระตาลุ (เพดาน) ด้วยพระชีวหา (ลิ่น) เป็นต้น พระมหาบุรุษได้ทรงทรงบำเพ็ญทุกรกิริยาเป็นเวลาถึง ๖ ปี ก็ยังมีได้ค้นพบสัจธรรมอันเป็นทางหลุดพ้นจากทุกข์ พระองค์จึงทรงเลิกการบำเพ็ญทุกรกิริยา แล้วกลับมาเสวยพระกระยาหารเพื่อบำรุงพระวรกายให้แข็งแรง ในการคิดค้นวิธีใหม่ ในขณะที่พระมหาบุรุษทรงบำเพ็ญทุกรกิริยานั้น ได้มีปัญจวัคคีย์ คือ พรหมณ์ทั้ง ๕ คน ได้แก่ โกณฑัญญะ วัปปะ ภัททิยะ มหานามะ และอัสสชิ เป็นผู้คอยปฏิบัติรับใช้ ด้วยหวังว่าพระมหาบุรุษตรัสรู้แล้วพวกตนจะได้รับการสั่งสอนถ่ายทอดความรู้บ้าง และเมื่อพระมหาบุรุษเลิกการบำเพ็ญทุกรกิริยา ปัญจวัคคีย์ก็ได้ชวนกันละทิ้งพระองค์ไปอยู่ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน นครพาราณสี เป็นผลให้พระองค์ได้ประทับอยู่ตามลำพังในที่อันสงบเสียบ ปราศจากสิ่งรบกวนทั้งปวง พระองค์ได้ทรงตั้งพระสติดำเนินทางสายกลาง คือการปฏิบัติในความพอเหมาะพอควร นั่นเอง

ตรัสรู้

พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ เพลารุ่งอรุณ ในวันเพ็ญเดือน ๖ (เดือนวิสาขะ) ปีระกาก่อนพุทธศักราช ๔๕ ปี นางสุชาดาได้นำข้าวมธุปายาสเพื่อไปบวงสรวงเทวดา ครั้นเห็นพระมหาบุรุษประทับที่โคนต้นอชปาลนิโครธ (ต้นไทร) ด้วยอาการอันสงบ นางคิดว่าเป็นเทวดา จึงถวายข้าวมธุปายาส แล้วพระองค์เสด็จไปสู่ท่าสุปดิษฐ์ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ทรงวางถาดทองคำบรรจุข้าวมธุปายาสแล้วลงสรสนานชำระล้างพระวรกาย แล้วทรงผ้ากาสาวพัสตร์อันเป็นธงชัยของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์ หลังจากเสวยแล้วพระองค์ทรงจับถาดทองคำขึ้นมาอธิษฐานว่า “ ถ้าเราจักสามารถตรัสรู้ได้ในวันนี้ ก็ขอให้ถาดทองคำใบนี้จงลอยทวนกระแสแม่น้ำไป แต่ถ้ามิได้เป็นดังนั้นก็ขอให้ถาดทองคำใบนี้จงลอยไปตามกระแสน้ำเถิด “ แล้วทรงปล่อยถาดทองคำลงไปใต้มแม่น้ำ ถาดทองคำลอยตัดกระแสแม่น้ำไปจนถึงกลางแม่น้ำเนรัญชราแล้วลอยทวนกระแสแม่น้ำขึ้นไปไกลถึง ๘๐ ศอก จึงจมลงตรงที่กระแสน้ำวน ในเวลาเย็นพระองค์เสด็จกลับมายังต้นโพธิ์ที่ประทับ คนหาบหญ้าชื่อโสตถิยะได้ถวายหญ้าปูลาดที่ประทับ ณ ใต้ต้นโพธิ์ พระองค์ประทับหันพระพักตร์ไปทางทิศตะวันออก และทรงตั้งจิตอธิษฐานว่า “ แม้เลือดในกายของเราจะเหือดแห้งไปเหลือแต่หนัง เอ็น กระดูกก็ตาม ถ้ายังไม่บรรลुरुธรรมวิเศษแล้ว จะไม่ยอมหยุดความเพียรเป็นอันขาด “ เมื่อทรงตั้งจิตอธิษฐานเช่นนั้นแล้ว พระองค์ก็ทรงสำรวมจิตให้สงบแน่วแน่ มีพระสติตั้งมั่น มีพระวรกายอันสงบ มีพระหทัยแน่วแน่เป็นสมาธิบริสุทธิผุดผ่องปราศจากกิเลส ปราศจากความเศร้าหมอง อ่อนโยน เหมาะแก่การงานตั้งมั่นไม่หวั่นไหว ทรงน้อมพระทัยไปเพื่ออุปเพนิวาสานุสสติญาณ (ญาณเป็นเหตุระลึกถึงขันธที่อาศัยในชาติปางก่อนได้) ในปฐมยามแห่งราตรี ต่อจากนั้นทรงน้อมพระทัยไปเพื่อจตุบาทญาณ (ญาณกำหนดรู้การตาย การเกิดของสัตว์ทั้งหลาย) ในมัชฌิมยามแห่งราตรี ต่อจากนั้นทรงน้อมพระทัยไปเพื่ออัสวักขยญาณ (ญาณหยั่งรู้ในธรรมเป็นที่สิ้นไปแห่งอัสวักขยทั้งหลาย) คือทรงรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ นี้ทุกขสมุทัย นี้ทุกขนิโรธ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา นี้อาสวะ นี้อาสวสมุทัย นี้อาสวนิโรธ นี้อาสวนิโรธคามินีปฏิปทา เมื่อทรงรู้เห็นอย่างนี้ จิตของพระองค์ก็ทรงหลุดพ้นจากกามสวะ ภวาสวะ และอวิชชาสวะ เมื่อจิตหลุดพ้นแล้วพระองค์ก็ทรงรู้ว่าหลุดพ้นแล้ว ทรงรู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป นั่นคือพระองค์ทรงบรรลุวิชาที่ ๓ คือ อัสวักขยญาณ ในปัจฉิมยาม แห่งราตรีนั่นเอง ซึ่งก็คือการตรัสรู้พระสัพพัญญุตญาณ เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า จาก การที่พระองค์ทรงบำเพ็ญพระบารมีมาอย่างยิ่งยวด พระองค์ทรงตรัสรู้ในวันเพ็ญเดือน ๖ ปีระกา ขณะพระชนมายุได้ ๓๕ พรรษา นับแต่วันที่สติจออกผนวชจนถึงวันตรัสรู้ธรรม รวมเป็นเวลา ๖ ปี พระธรรมอันประเสริฐที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้นั้น คือ อริยสัจ ๔ (ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค)

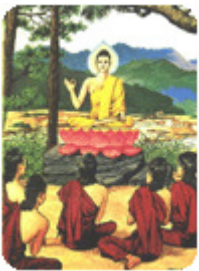
ประกาศพระศาสนาครั้งแรก

เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้วทรงเสวยวิมุตติสุข ณ บริเวณต้นพระศรีมหาโพธิ์เป็นเวลา ๗ สัปดาห์ ทรงรำพึงว่า ธรรมะที่พระองค์ตรัสรู้เป็นการยากสำหรับคนทั่วไป จึงทรงน้อมพระทัยไปในทางที่จะไม่ประกาศธรรม พระสัทมบดีพรหมทราบวาระจิตของพระองค์จึงอาราธนาให้โปรดมนุษย์ โดยเปรียบเทียบมนุษย์เหมือนดอกบัว ๔ เหล่า และในโลกนี้ยังมีเหล่าสัตว์ผู้มีธุลีในดวงตาเบาบาง สัตว์เหล่านั้นจะเสื่อมเพราะไม่ได้ฟังธรรม เหล่าสัตว์ผู้ที่สามารถรู้ทั่วถึงธรรมได้ ยังมีอยู่ “ พระพุทธเจ้าจึงทรงน้อมพระทัย

ไปในการแสดงธรรม แล้วเสด็จไปโปรดปัญจวัคคีย์ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ทรงแสดงปฐมเทศนา ในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ (เดือนอาสาฬหะ) เรียกว่า ธรรมจักกัปปวัตตนสูตร ในขณะที่ทรงแสดงธรรม ท่านปัญญาโกณฑัญญะได้ธรรมจักขุ คือบรรลุพระโสดาบัน ได้ทูลขออุปสมบทในพระธรรมวินัย ของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เรียกการบวชครั้งนี้ว่า “ เอหิภิกขุอุปสัมปทา ” พระอัญญาโกณฑัญญะจึงเป็นพระภิกษुरुูปแรกในพระพุทธศาสนา

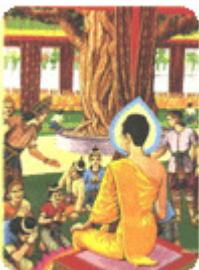
การประกาศพระพุทธศาสนา

เมื่อพระพุทธเจ้าได้เสด็จโปรดปัญจวัคคีย์ และสาวกอื่นๆ ซึ่งต่อมาได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ จำนวน ๖๐ องค์แล้ว และเป็นช่วงที่ออกพรรษาแล้ว พระพุทธองค์ทรงพิจารณาเห็นสมควรว่าจะออกไปประกาศพระศาสนาให้เป็นที่แพร่หลาย จึงมีพุทธบัญญัติให้สาวกทั้ง ๖๐ องค์ จาริกออกไปประกาศเผยแผ่พระพุทธศาสนา

โดยให้ไปแต่เพียงลำพัง แม้พระองค์ก็จะเสด็จไปยังอูรุเวลาเสนานิคม ในการออกจาริกประกาศ พระศาสนา ครั้งนั้นทำให้กุลบุตรในดินแดนต่างๆหันมาเลื่อมใสพระพุทธศาสนาและขอบรรพชา อุปสมบทเป็นอันมาก ต่อมาพระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้สาวกเหล่านั้นสามารถอุปสมบทให้แก่กุลบุตรได้ เรียกว่า “ ติสรณคมนูปสัมปทา ” คืออุปสมบทโดยวิธีให้ปฏิญญาตนเป็นผู้ถึงไตรสรณคมน์” พระพุทธศาสนาจึงหยั่งรากฝังลึกและแพร่หลายในดินแดนแห่งนั้นเป็นต้นมา

พรรษาที่ ๑ ที่พระองค์ทรงแสดงธรรมโปรดสาวกและได้อรหันตสาวกจำนวน ๖๐ องค์แล้ว พระองค์ทรงมีพระมหากรุณาคุณทำการประกาศเผยแผ่คำสอน จนเกิดพุทธบริษัท ๔ อันมี ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา อย่างแพร่หลายและมั่นคง การประกาศพระพุทธศาสนาของพระองค์ได้ดำเนินไปอย่างเข้มแข็ง โดยการจาริกไปยังหมู่บ้านชนบทน้อยใหญ่ในแคว้นต่างๆทั่วชมพูทวีป

พรรษาที่ ๒ พระพุทธองค์เสด็จไปโปรดประชาชน ได้พุทธสาวกดังนี้ เสด็จไปยังอูรุเวลาเสนานิคม ในระหว่างทางได้โปรดกลุ่มภททวัคคีย์ ๓๐ คน ที่ตำบลอูรุเวลาได้โปรดชฎิล ๓ พี่น้องคือ อูรุเวกัสสปะ นทีกัสสปะ และคยากัสสปะ กัปคิษย์ อีก ๑,๐๐๐ คน

ทรงเทศนาอาทิตตปริยายสูตร ที่คยาสี่สะ แล้วเสด็จไปยังนครราชคฤห์แห่งแคว้นมคธ เพื่อโปรดพระเจ้าพิมพิสาร พระเจ้าพิมพิสารถวายสวนเวฬุวันเป็นที่อาศัยแต่คณะสงฆ์ และได้พระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะเป็นสาวก อีก ๒ เดือนต่อมาเสด็จไปยังนครกบิลพัสดุ์ ทรงพำนักที่นิโครธาราม ทรงได้สาวกอีกมากมาย เช่น พระนันทะ พระราหุล พระอานนท์ พระเทวทัต และพระญาติอื่นๆ ต่อมาอนาถปิณฑิเกศเรขฐีอาราธนาไปยังกรุงสาวัตถีแห่งแคว้นโกศล ได้ถวายสวนเชตะวันแต่คณะสงฆ์ พระพุทธองค์ทรงจำพรรษาที่นี่

พรรษาที่ ๓ นางวิสาขาถวายบุพพาราม ณ กรุงสาวัตถี ทรงจำพรรษาที่นี่

พรรษาที่ ๔ ทรงจำพรรษาที่เวฬุวัน ณ กรุงราชคฤห์ แห่งแคว้นมคธ

พรรษาที่ ๕ เสด็จโปรดพระราชบิดาจนได้บรรลอรหัตตผล และทรงไกล่เกลี่ยข้อพิพาทระหว่างพระญาติฝ่ายสักกะกับพระญาติฝ่ายโกลิยะเกี่ยวกับการใช้น้ำในแม่น้ำโหริณี

ต่อมาทรงอุปสมบทพระนางประชาบดีโคตมี และคณะเป็นภิกษุณี

พรรษาที่ ๖ ทรงแสดงยมกปาฏิหาริย์ในกรุงสาวัตถี ทรงจำพรรษา ณ ภูเขามังกลุบรรพต

พรรษาที่ ๗ ทรงเทศนาและจำพรรษาที่กรุงสาวัตถี ระหว่างจำพรรษาได้เสด็จไปทรงเทศนาพระอภิธรรมโปรดพุทธมารดาถึงสวรรค์ชั้นดาวดึงส์

พรรษาที่ ๘ ทรงเทศนาในแคว้นมคธ ทรงจำพรรษาในเภสกลาวัน

พรรษาที่ ๙ ทรงเทศนาในแคว้นโกสัมพี

พรรษาที่ ๑๐ คณะสงฆ์ในแคว้นโกสัมพีแตกแยกกันอย่างรุนแรง พระพุทธองค์ทรงตั้งเดือนแต่คณะสงฆ์ไม่เชื่อฟัง พระองค์จึงเสด็จไปประทับและจำพรรษาในป่าปาลิไลยกะ มีช้างเชือกหนึ่งมาเฝ้าพิทักษ์และรับใช้ตลอดเวลา

พรรษาที่ ๑๑ เสด็จไปยังกรุงสาวัตถี คณะสงฆ์แห่งโกสัมพีปรองดองกันได้ ทรงจำพรรษาอยู่ในหมู่บ้านพราหมณ์ชื่อเอกนาลา

พรรษาที่ ๑๒ ทรงเทศนาและจำพรรษาที่เวรัญญา และเกิดความอดอยากรุนแรงขึ้นในเวลานั้น

พรรษาที่ ๑๓ ทรงเทศนาและจำพรรษาบนภูเขาจาลิกบรรพต

พรรษาที่ ๑๔ ทรงเทศนาและจำพรรษาที่กรุงสาวัตถี พระราหุลขอผนวช

พรรษาที่ ๑๕ เสด็จไปยังกรุงกบิลพัสดุ์ พระเจ้าสุปปพุทธะถูกแผ่นดินสูบเพราะขัดขวางทางโคจร

พรรษาที่ ๑๖ ทรงเทศนาและจำพรรษาที่อาลวี

พรรษาที่ ๑๗ เสด็จไปยังกรุงสาวัตถี แล้วเสด็จกลับมายังอาลวี และทรงจำพรรษาที่กรุงราชคฤห์

พรรษาที่ ๑๘ เสด็จไปยังอาลวี ทรงจำพรรษาบนภูเขาจาลิกบรรพต

พรรษาที่ ๑๙ ทรงเทศนาและจำพรรษาที่บนภูเขาจาลิกบรรพต

พรรษาที่ ๒๐ โจรงคูลิมารกลับใจเป็นสาวก และทรงแต่งตั้งให้พระอานนท์รับใช้ใกล้ชิดตลอดกาล ทรงจำพรรษาที่กรุงราชคฤห์และทรงเริ่มบัญญัติวินัย

พรรษาที่ ๒๑-๔๔ ทรงใช้เซตวันและบุพพารามในกรุงราชคฤห์เป็นศูนย์กลางการเผยแผ่และเป็นที่ประทับจำพรรษา เสด็จพร้อมสาวกออกเทศนาโปรดเวไนยสัตว์ตามแคว้นต่างๆ

พรรษาที่ ๔๕ เป็นพรรษาสุดท้าย พระเวทที่ตัดคิดปลงพระชนม์ กลิ้งก้อนหินจนต้องพระองค์เป็นเหตุให้พระบาทห่อพระโลหิต ทรงได้รับการบำบัดจากหมอชีวกโกมารภัถ

ทรงปรินิพพาน

พระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญพุทธกิจอยู่จนพระชนมายุ ๘๐ พรรษา พระองค์เสด็จจำพรรษาสุดท้าย ณ เมืองเวสาลี ในวาระนั้นพระพุทธองค์ทรงพระชราภาพมากแล้วทั้งยังประชวรหนักด้วย พระองค์ได้ทรงพระดำเนนจากเวสาลีสู่เมืองกุสินาราเพื่อเสด็จดับขันธปรินิพพาน ณ เมืองนั้น พระพุทธองค์ได้หันกลับไปทอดพระเนตรเมืองเวสาลีซึ่งเคยเป็นที่ประทับ นับเป็นการทอดทัตนาเมืองเวสาลีเป็นครั้งสุดท้าย แล้วเสด็จต่อไปยังเมืองปาวา เสวยพระกระยาหารเป็นครั้งสุดท้ายที่บ้านนายจุนทะ บุตรนายช่างทอง พระพุทธองค์ทรงพระประชวรหนักอย่างยิ่ง ทรงข่มอาพาธประคองพระองค์เสด็จถึงสาละวันทยาน (ป่าสาละ) ของเจ้ามัลละเมืองกุสินารา ก่อนเสด็จดับขันธปรินิพพานพระองค์ได้อุปสมบทแก่พระสุภทัตตะปริพาชก นับเป็นสาวกองค์สุดท้ายที่พระพุทธองค์ทรงบวชให้ ในท่ามกลางคณะสงฆ์ทั้งที่เป็นพระอรหันต์และปุถุชน

พระราชา ชาวเมืองกุสินารา และจากแคว้นต่างๆรวมทั้งเทวดาทั่วหมื่นโลกธาตุ พระพุทธองค์ได้มีพระดำรัสครั้งสำคัญว่า “ โย โว อานนท ธมม จ วินโย มया เทสิโต ปญญโตโต โส โว มมจเจเน สตถา ” อันแปลว่า “ ดูก่อนอานนท ธรรมและวินัยอันที่เราแสดงแล้ว บัญญัติแล้วแก่เธอทั้งหลาย ธรรมวินัยนั้น จักเป็นศาสดาของเธอทั้งหลาย เมื่อเราล่วงลับไปแล้ว “

และพระพุทธองค์ได้แสดงปัจฉิมโอวาทแก่พระภิกษุสงฆ์ว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นวาทาครั้งสุดท้าย ที่เราจะกล่าวแก่ท่านทั้งหลาย สังขารทั้งหลายทั้งปวงมีความสิ้นไปและเสื่อมไปเป็นธรรมดา . ท่านทั้งหลายจงทำความรอดพ้นให้บริบูรณ์ถึงที่สุด ด้วยความไม่ประมาทเถิด “

แม้เวลาล่วงมาถึงศตวรรษที่ ๒๕ แล้ว นับตั้งแต่พระองค์ตรัสรู้เป็นพระอรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้า และเสด็จดับขันธปรินิพพานที่นอกเมืองกุสินาราในประเทศอินเดีย แต่คำสั่งสอนอันประเสริฐของพระองค์หาได้ล่วงลับไปด้วยไม่ คำสั่งสอนเหล่านั้นยังคงอยู่ เป็นเครื่องนำบุคคลให้ข้ามพ้นจากความมีชีวิต ขึ้นไปสู่ซึ่งคุณค่ายิ่งกว่าชีวิต คือการพ้นจากวิภูสงสารนั่นเอง

หลังจากพระพุทธองค์เสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว สาวกของพระองค์ทั้งที่เป็นพระอรหันต์และมีใช้พระอรหันต์ได้ช่วยบำเพ็ญกรณียกิจเผยแผ่พระพุทธวจนะอันประเสริฐไปทั่วประเทศอินเดีย และขยายออกไปทั่วโลก เป็นที่ยอมรับว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งความเป็นจริง มีเหตุผลเชื่อถือได้และ เป็นศาสนาแห่งสันติภาพและเสรีภาพอย่างแท้จริง

สรุปพุทธกิจในรอบวันของพระพุทธองค์

๑. ปุพฺพณฺเห ปิณฺทปาทญฺจ ตอนเช้าเสด็จออกบิณฑบาตเพื่อโปรดเวไนยสัตว์
๒. สายณฺเห ธมฺมเทศน ตอนเย็นทรงแสดงธรรมโปรดมหาชนที่มาเข้าเฝ้า
๓. ปิโทเส ภิกฺขุโรวาท ตอนหัวค่ำประทานโอวาทแก่ภิกษุทั้งเก่าและใหม่
๔. อทฺตมรตเต เทวปญฺหาณ ตอนเที่ยงคืนทรงวิสาขนาปัญหาให้แก่เทวดาชั้นต่างๆ
๕. ปจฺจสเสว คเต กาเล ภพพาภพเว วิโลกน ตอนใกล้รุ่งตรวจดูสัตว์โลกที่สามารถและไม่สามารถบรรลุธรรมได้ แล้วเสด็จไปโปรดถึงที่ แม้ว่าหนทางจะลำบากเพียงใดก็ตาม

หลักคำสอนของพระพุทธเจ้า

อริยสัจ ๔

อริยสัจ แปลว่า ความจริงอย่างประเสริฐ โดยแยกศัพท์ เป็น อริยะ แปลว่า “ประเสริฐ” สัจจะ คือ ความจริง ฉะนั้น อริยสัจ จึงแปลว่า ความจริงอย่างประเสริฐ มีคำถามว่า ธรรมะหรือพระสูตรอื่นๆ ไม่ใช่ความจริงอย่างประเสริฐหรือ ตอบว่า ธรรมะหรือพระสูตรอื่นๆแม้จะเป็นความจริง ก็เป็นความจริงทั่วไป หาเป็นความจริงพิเศษเลิศอย่างอริยสัจนี้ไม่ เพราะอริยสัจทั้ง ๔ ประการนี้เป็นความจริงที่ใครๆคัดค้านไม่ได้ เป็นอริยะจริงๆ ซึ่งผู้เข้าถึงอริยสัจแล้ว ย่อมกลายเป็นพระอริยะบุคคล

อริยสัจ ๔ คือ

๑. ทุกข์ (Suffering)
๒. สมุทัย (The cause of suffering)
๓. นิโรธ (The cessation of suffering)
๔. มรรค (The path leading to the cessation to the cessation of suffering)
(วิปัสสนาภาวนา, ฐิตวณฺโณ ภิกฺขุ, พระธรรมวิสุทธิกวี

ไตรลักษณ์ (The Three Characteristics of Existence)

ไตรลักษณ์คือ

๑. อนิจจตา (Impermanence) ความไม่เที่ยง ความไม่คงที่ ความไม่คงตัว ภาวะที่เกิดขึ้นแล้วเสื่อมและสลายไป
๒. ทุกขตา (Conflict) ความเป็นทุกข์ภาวะที่ถูกบีบคั้นด้วยการเกิดขึ้นและสลายไป ภาวะที่กดดันฝืนและขัดแย้งอยู่ในตัวเพราะปัจจัยที่ปรุงแต่งให้มีสภาพเป็นอย่างนั้นเปลี่ยนแปลงไป จะทำให้คงอยู่ในสภาพนั้นไม่ได้ภาวะที่ไม่สมบูรณ์มีความบกพร่องอยู่ในตัว ไม่ให้ความสมอยากแท้จริง หรือความพึงพอใจเต็มที่แก่ผู้อยากด้วนตัณหา และก่อให้เกิดทุกข์แก่ผู้เข้าไปอยากไปยึดด้วยตัณหา อุปาทาน
๓. อนัตตตา (Soullessness หรือ Non-Self) ความเป็นอนัตตาความไม่ใช่ตัวตน ความไม่มีตัวตนแท้จริงที่จะสั่งบังคับให้เป็นอย่างไรได้ สิ่งทั้งหลายหากจะกล่าวว่ามี ก็ต้องมีอยู่ในรูปกระแสที่ประกอบด้วยปัจจัยต่างๆอันสัมพันธ์เนื่องอาศัยกัน เกิดดับสืบต่อกันไปอยู่ตลอดเวลาไม่ขาดสาย จึงเป็นเพียง

ภาวะที่ไม่เที่ยง เมื่อเกิดดับไม่คงที่และเป็นไปตามเหตุปัจจัยที่อาศัย ก็ย่อมมีความบีบคั้น กดดันขัดแย้ง และแสดงถึงความบกพร่องไม่สมบูรณ์อยู่ในตัว และเมื่อทุกส่วนเป็นไปในรูปกระแสที่เกิดดับอยู่ตลอดเวลาขึ้นต่อเหตุปัจจัย เช่นนี้ ก็ย่อมไม่เป็นตัวของตัว มีตัวตนแท้จริงไม่ได้ ไม่อยู่ในอำนาจของใครๆ ที่จะสั่งบังคับให้เป็นไปอย่างไรๆตามใจปรารถนา

ปรมัตถธรรม ๔

- จิต
- เจตสิก
- รูป
- นิพพาน

ปฏิจสุมุขปาท

ปฏิจสุมุขปาท แปลพอได้ความหมายในเบื้องต้นว่า การเกิดขึ้นพร้อมแห่งธรรมทั้งหลายโดยอาศัยกัน การทำสิ่งทั้งหลายอาศัยกันๆจึงเกิดมีขึ้น หรือการที่ทุกสิ่งเกิดขึ้นเพราะอาศัยปัจจัยสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันมา ปฏิจสุมุขปาท เป็นหลักธรรมอีกหมวดหนึ่งที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงในรูปของกฎแห่งธรรมชาติ หรือหลักความจริงที่มีอยู่โดยธรรมดา ไม่เกี่ยวกับการปฏิบัติของพระศาสดาทั้งหลาย คำสรุปปฏิจสุมุขปาท บ่งว่า เป็นกระบวนการเกิดขึ้นและดับไปแห่งความทุกข์

๑. หลักทั่วไป

ก. อิมสมิ สติ อิท โหติ	เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี
อิมสสุปปทา อิท อุปชชติ	เพราะสิ่งนี้เกิดขึ้น สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น
ข. อิสมิ อสติ อิท น โหติ	เมื่อสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้ก็ไม่มี
อิมสส นิโรธา อิท นิรุชฌติ	เพราะสิ่งนี้ดับไป สิ่งนี้ก็ดับ (ด้วย)

๒. หลักแจ้งหัวข้อ หรือหลักประยุกต์

ก. อวิชาปจจยา สงขารา	เพราะอวิชาเป็นปัจจัย สังขารจึงมี
สงขารปจจยา วิญญาน	เพราะสังขารเป็นปัจจัย วิญญานจึงมี
วิญญานปจจยา นามรูป	เพราะวิญญานเป็นปัจจัย นามรูปจึงมี
นามรูปปจจยา สฬายตน	เพราะนามรูปเป็นปัจจัย สฬายตนะจึงมี
สฬายตนปจจยา ผัสโส	เพราะสฬายตนเป็นปัจจัย ผัสสะจึงมี
ผัสสปจจยา เวทนา	เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนาจึงมี
เวทนาปจจยา ตณหา	เพราะเวทนาเป็นปัจจัย ตัณหาจึงมี
ตัณหาปจจยา อุปาทาน	เพราะตัณหาเป็นปัจจัย อุปาทาน จึงมี
อุปาทापจจยา ภโว	เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย ภพจึงมี

ภวปัจจยา ชาติ เพราะภพเป็นปัจจัย ชาติจึงมี
 ชาติปัจจยา ชรามรณ เพราะชาติเป็นปัจจัย ชรามรณะจึงมี

.....

โสภปริเทวทุกขโทมนัสสุปายาสา สมภวนติ
 ความโศก ความคร่ำครวญ ทุกข์ โทมนัส และความคับแค้นใจ จึงมีพร้อม
 เอวมตสส เกวลสส ทุกขกขนธสส สมุทโย โหติ
 ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งปวงนี้ จึงมีได้ ด้วยประการฉะนี้

- ข. วิชชย ตเวว อเสสวिरาคนิโรธา สงขารนิโรโธ เพราะอวิชาสารอกไปไม่เหลือสังขารจึงดับ
 สงขารนิโรโธ วิญญานนิโรโธ เพราะสังขารดับ วิญญานจึงดับ
 วิญญานนิโรโธ นามรูปนิโรโธ เพราะวิญญานดับ นามรูปจึงดับ
 นามรูปนิโรโธ สฬายตนนิโรโธ เพราะนามรูปดับ สฬายตนจึงดับ
 สฬายตนนิโรโธ ผสสนิโรโธ เพราะสฬายตนดับ ผัสสะจึงดับ
 ผสสนิโรโธ เวทนานิโรโธ เพราะผัสสะดับ เวทนาจึงดับ
 เวทนานิโรโธ ตณหานิโรโธ เพราะเวทนาดับ ตัณหาจึงดับ
 ตณหานิโรโธ อูปาทานนิโรโธ เพราะตัณหาดับ อูปาทานจึงดับ
 อูปาทานนิโรโธ ภวนิโรโธ เพราะอูปาทานดับ ภพจึงดับ
 ภวนิโรโธ ชาตินิโรโธ เพราะภพดับ ชาติจึงดับ
 ชาตินิโรโธ ชรามรณนิโรโธ เพราะชาติดับ ชรามรณะ (จึงดับ)

.....

โสภปริเทวทุกขโทมนสสุปายาสา นิรุชฌนติ
 ความโศก ความคร่ำครวญ ทุกข์ โทมนัส ความคับแค้นใจ ก็ดับ
 เอวมตสส เกวลสส ทุกขกขนธสส นิโรโธ โหติ
 ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ ย่อมมีด้วยประการฉะนี้
 ขอให้สังเกตว่า คำสรุปปฏิจจนมุขปาถนี้ บ่งว่า เป็นกระบวนการเกิดขึ้นและดับไปแห่งกองทุกข์

โอวาทปาฏิโมกข์

- ไม่ทำชั่ว
- ทำความดี
- ทำจิตใจให้ผ่องใส

ไตรสิกขา (The Threefold Training)

คือการศึกษา ทั้ง ๓ มีหัวข้อตามหลักดังนี้

๑. **อธิศีลสิกขา** การฝึกศึกษาในด้านความประพฤติทางกาย วาจา และอาชีพ ให้มีชีวิตสุจริตและ
เกื้อกูล (Training in Higher Morality)

๒. **อธิจิตตสิกขา** การฝึกศึกษาด้านสมาธิหรือพัฒนาจิตใจให้เจริญได้
(Training in Higher Mentality หรือ Concentration)

๓. **อธิจิตปัญญาสิกขา** การฝึกศึกษาในปัญญาสูงขึ้นไป ให้รู้คิดเข้าใจมองเห็นตามเป็นจริง
(Training in Higher Wisdom)

ไตรสิกขานี้ เมื่อนำมาแสดงเป็นคำสอนในภาคปฏิบัติทั่วไป ได้ปรากฏในหลักที่เรียกว่า โอวาทปาฏิโมกข์
(พุทธโอวาทที่เป็นหลักใหญ่ ๓ อย่าง) คือ

๑. สัพพปาปสส อกรรม   การไม่ทำความชั่วทั้งปวง (ศีล)
๒. กุสลสสุปสมปทา   การบำเพ็ญความดีให้เพียงพร้อม (สมาธิ)
๓. สจิตตปริโยทปน   การทำจิตของตนให้ผ่องใส (ปัญญา)

องค์ประกอบทั้ง ๘ ของมรรค จัดปรับเข้าระบบการศึกษาที่ครบองค์ ๓ ของไตรสิกขา

ไตรสิกขานี้ เรียกว่าเป็น “พหุธัมมิกถา” คือคำสอนธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงบ่อย และมีพุทธพจน์
แสดงต่อเนื่องกันของกระบวนการศึกษาฝึกอบรมที่เรียกว่าไตรสิกขา ดังนี้

“ ศีลเป็นอย่างนี้ สมาธิเป็นอย่างนี้ ปัญญาเป็นอย่างนี้ สมาธิทำศีลบ่มแล้ว ย่อมมีผลมากมี
อานิสงส์มาก ปัญญาที่สมาธิบ่มแล้วย่อมมีผลมากมีอานิสงส์มาก จิตที่ปัญญาบ่มแล้วย่อมหลุดพ้นจากอา
สวะโดยสิ้นเชิง คือ จากกามาสวะ ภวาสวะ และอวิชชาสวะ

ความสัมพันธ์แบบต่อเนื่องของไตรสิกขานี้ มองเห็นได้ง่ายแม้ในชีวิตประจำวัน กล่าวคือ

(ศีล -> สมาธิ) เมื่อประพฤติดี มีความสัมพันธ์ดังตาม ได้ทำประโยชน์อย่างน้อยดำเนินชีวิตโดย
สุจริต มั่นใจในความบริสุทธิ์ของตน ไม่ต้องกลัวต่อการลงโทษ ไม่สะดุ้งระแวงต่อการประทุษร้ายของคู่เวร
ไม่หวาดหวั่นเสียใจต่อเสียงตำหนิหรือความรู้สึกไม่ยอมรับของสังคม และไม่มี ความฟุ้งว่านุ่นวายใจ เพราะ
ความรู้สึกเดือดร้อนรังเกียจในความผิดของตนเอง จิตใจก็เอิบอิม ชื่นบานเป็นสุข ปลอดโปร่ง สงบ และแนว
แน่ มุ่งไปกับสิ่งที่คิด คำที่พูดและการที่ทำ

(สมภาติ -> ปัญญา) ยิ่งจิตไม่ฟุ้งซ่าน สงบ อยู่กับตัว ไร้สิ่งขุ่นมัว สดใส มุ่งไปอย่างแน่วแน่เท่าใด การรับรู้ การคิดพิจารณาพิจารณาเห็นและเข้าใจสิ่งต่างๆก็ยิ่งชัดเจน ตรงตามจริง แล่น คล่อง เป็นผลดีในทางปัญญามากขึ้นเท่านั้น

อุปมาในเรื่องนี้ เหมือนว่าตั้งภาชนะน้ำไว้ด้วยดีเรียบร้อย ไม่ไปแก่งสั่นหรือเขย่ามัน (คีล) เมื่อน้ำไม่ถูกกวน คน พัด หรือเขย่า สงบนิ่ง ผงฝุ่นต่างๆก็นอนกัน หายขุ่น น้ำก็ใส (สมภาติ) เมื่อน้ำใส ก็มองเห็นสิ่งต่างๆได้ชัดเจน (ปัญญา)

ในการปฏิบัติธรรมสูงขึ้นไป ที่ถึงขั้นจะให้เกิดญาณ อันรู้แจ้งเห็นจริงจนกำจัดกิเลสได้ ก็ยังต้องการจิตที่สงบนิ่ง ผ่องใส มีสมภาติแน่วแน่ยิ่งขึ้นไปอีก ถึงขนาดระงับการรับรู้ทางอายตนะต่างๆได้หมด เหลืออารมณ์หรือสิ่งที่กำหนดไว้ใช้งานแต่เพียงอย่างเดียว เพื่อทำการอย่างได้ผล จนสามารถกำจัดกวาดล้างตะกอนที่นอนกันได้หมดสิ้น ไม่ให้มีโอกาสขุ่นอีกต่อไป

(พุทธธรรม พระธรรมปิฎก ป.อ.ปยุตโต)

มหาสติปัฏฐาน ๔

- กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน
- เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน
- จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน
- ธรรมมณุปัสสนาสติปัฏฐาน

มรรคมีองค์ ๘

หัวข้อของมัชฌิมาปฏิปทา หรืออริยอัฏฐังคิกมัคค์ / อารยอัชฎางค์คิกมรรค (มรรคอันประเสริฐ มีองค์ ๘ อย่าง) มีดังนี้

๑. สัมมาทิฎฐิ	ความเห็นชอบ	(Right View Right Understanding)
๒. สัมมาสังกัปปะ	ความคิดริชอบ	(Right Thought)
๓. สัมมาวาจา	วาจาชอบ	(Right speech)
๔. สัมมากัมมันตะ	การกระทำชอบ	(Right Action)
๕. สัมมาชีวะะ	เลี้ยงชีพชอบ	(Right Livelihood)
๖. สัมมาวายามะ	พยายามชอบ	(Right Effort)
๗. สัมมสติ	ระลึกชอบ	(Right Mindfulness)
๘. สัมมสมาธิ	จิตมั่นชอบ	(Right Concentration)

องค์ประกอบทั้ง ๘ นี้ มีไข่ทาง ๘ ทาง หรือ หลักการที่ต้องยกขึ้นมากปฏิบัติให้เสร็จสิ้นไปที่ละข้อตามลำดับ แต่เป็นส่วนประกอบ ของทางสายเดียวกัน ต้องอาศัยกันและกัน เหมือนเกลียวเชือก ๘ เกลียว ที่รวมกันเข้าเป็นเชือกเส้นเดียวกัน และต้องปฏิบัติเคียง ข้างกันไปโดยตลอด

การปฏิบัติตนของพุทธศาสนิกชน

หลักจริยธรรม หรือศีลธรรม ทางพระพุทธศาสนามี ๓ ชั้น ๑. ชั้นมูลฐาน ๒. ชั้นกลาง ๓. ชั้นสูง

ก. จริยธรรมชั้นมูลฐาน เรียกว่า “ ศีล ๕ ธรรม ๕ “ หรือ เบญจศีล เบญจธรรม” ดังต่อไปนี้

๑. เว้นจากการฆ่าสัตว์หรือมนุษย์ เป็นศีล กรุณาต่อสัตว์หรือมนุษย์ เป็นธรรม
๒. เว้นจากการลัก ฉ้อ เป็นศีล เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และประกอบอาชีพสุจริต เป็นธรรม
๓. เว้นจากการประพฤตินอกใจ เป็นศีล สำรวมใจ เป็นธรรม
๔. เว้นจากการพูดปด เป็นศีล พูดจริง เป็นธรรม
๕. เว้นจากการดื่มสุราเมรัย เป็นศีล มีสติสำรวมระวัง เป็นธรรม

ข. จริยธรรมชั้นกลาง เรียกว่า “ กุศลกรรมบถ ๑๐ ประการ “ ดังต่อไปนี้

ทางกาย ๓ ข้อ

๑. เว้นจากการฆ่าสัตว์หรือมนุษย์
๒. เว้นจากการลักทรัพย์
๓. เว้นการประพฤตินอกใจ

ทางวาจา ๔ ข้อ

๑. เว้นจากการพูดปด
๒. เว้นจากการพูดยุยงให้แตกร้างกัน
๓. เว้นจากการพูดหยาบ
๔. เว้นจากการพูดเหลวไหลเพื่อเจ้า

ทางใจ ๓ ข้อ

๑. ไม่โลภอยากได้ของผู้อื่นมาเป็นของตน
๒. ไม่คิดปองร้ายผู้อื่น หรือคิดให้เขาพินาศ
๓. ไม่เห็นผิดจากทำนองคลองธรรม โดยมีความเห็นถูกต้องว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว บิดา มารดามีคุณ เป็นต้น

ค. จริยธรรมชั้นสูง เรียกว่า “อริยมรรค “ แปลว่า “ ทางอันประเสริฐ ” บ้าง เรียกว่า “ มัชฌิมาปฏิปทา ” แปลว่า “ ข้อปฏิบัติทางสายกลาง “ บ้าง มี ๘ ประการ คือ

๑. ความเห็นชอบ คือ มีปัญญาเห็นอริยสัจ ๔ ประการ
๒. ความดำริชอบ คือ ดำริในการออกจากกาม ในการไม่ปองร้าย ดำริในการไม่เบียดเบียน
๓. การเจรจาชอบ คือ ไม่พูดปด ไม่พูดส่อเสียด ไม่ยุยงให้แตกร้าง ไม่พูดคำหยาบ ไม่พูดเพื่อเจ้า
๔. การกระทำชอบ คือ ไม่ฆ่าสัตว์หรือมนุษย์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่ประพฤตินอกใจ
๕. การเลี้ยงชีพชอบ คือ ไม่หาเลี้ยงชีพในทางที่ผิดที่มีโทษ ประกอบอาชีพที่ชอบธรรม

๖. ความเพียรชอบ คือ เพียรระวังไม่ให้บาปเกิดขึ้น เพียรละบาปที่เกิดขึ้นแล้ว เพียรทำความดีเกิดขึ้นแล้วให้คงอยู่

๗. การตั้งสติชอบ คือ ตั้งสติพิจารณาร่างกาย เวทนา หรือความรู้สึกสุขทุกข์ ตลอดจนไม่สุข ไม่ทุกข์ จิต และธรรม รวม ๔ ประการ ให้รู้เท่าทันเห็นทั้งความเกิด ความดับ

๘. การตั้งใจมั่นชอบ คือ การทำจิตใจให้สงบมีสมาธิอย่างแน่วแน่ ที่เรียกว่าได้ฌาน ๔

องค์ประกอบของศีลห้าแต่ละข้อ

องค์ประกอบปาณาติบาต ๕ อย่าง

๑. ปาโณ สัตว์มีชีวิต
๒. ปาณสัญญิตา รู้ว่าสัตว์นั้นมีชีวิต
๓. วรกจิตตั้ง มีจิตคิดจะฆ่า
๔. ปโยโค มีความเพียรที่จะฆ่า
๕. เตนมรณัง สัตว์นั้นตายลงด้วยความเพียรนั้น

องค์ประกอบอทินาทาน ๕ อย่าง

๑. ปรปรคคหิตัง วัตถุสิ่งของที่มีเจ้าของเก็บรักษาไว้
๒. ปรปรคคหิตสัญญิตา รู้ว่าวัตถุสิ่งนั้นมีเจ้าของเก็บรักษาไว้
๓. เถยยจิตตั้ง มีจิตคิดจะลัก
๔. ปโยโค ทำความเพียรที่จะลัก
๕. อวหาโร ได้สิ่งของนั้นมาด้วยความเพียรนั้น

องค์ประกอบกาเมสุมิฉฉาจาร ๔ อย่าง

๑. อคมนियวัตถุ วัตถุที่ไม่ควรเกี่ยวข้อง
๒. ตัสมิท เสวนจิตตั้ง มีจิตคิดจะเสพในวัตถุนั้น
๓. ปโยโค มีความพยายามที่จะเสพ
๔. มัคเคนมคคปฏิปัตันติ- มีความพอใจในการประกอบมรรคซึ่งกันและกัน

อธิวาสัง

องค์ประกอบมุสาวาท ๔ อย่าง

๑. อวัตถวัตตุ สิ่งของหรือเรื่องราวที่ไม่จริงอย่างหนึ่ง
๒. วิสังวาทจิตตา มีจิตคิดมุสาอย่างหนึ่ง
๓. ปโยโค พยายามมุสาด้วยกายหรือด้วยวาจาตามความประสงค์ของตนอย่างหนึ่ง
๔. ตทตถวิชานนัง ผู้อื่นมีความเชื่อตามเนื้อความที่มุสา

องค์ประกอบสุราเมรัย ๔ อย่าง

๑. สุราเมรัยภาโว สิ่งที่เป็นสุราและเมรัย
๒. ปิวิตุกามตา มีความประสงค์จะดื่ม
๓. ปิวนัง ทำการดื่ม
๔. มัททวัง มีอาการมีนเมา

บทสรุปการละเมิดศีลห้า

๑. โหดร้าย ๒. มีโอโว ๓.ใจเร็ว ๔. ขี้ปด ๕.หมดสติ

กรรมตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา

หลักความเชื่อเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนา มีพระพุทธพจน์ปรากฏอยู่ในพระธรรมบทพุทธทศนิกาย ว่า
ยาทิส ลกเต พิช ตาทิส ลกเต ผล

กल्याณการี กल्याณ ปาปการี จปาปก

บุคคลหว่านพืชเช่นใด ย่อมได้รับผลเช่นนั้น ทำดีย่อมได้ดี ทำชั่ว ย่อมได้ชั่ว

คือหัวใจของหลักคำสอนเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนา ชาวพุทธเรารู้จักดี และนิยมนำไปพูดกันจนติดปากว่า “ ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ” นี้ที่ว่าชาวพุทธรู้จักกันดีนี้มิใช่หมายความว่าชาวพุทธโดยทั่วไปจะรู้เรื่องกรรม เพราะที่ว่ารู้ๆกันนั้น ส่วนมากก็รู้แค่เอาไปพูดไปคุย หรือรู้กันอย่างผิวเผินเท่านั้นแต่จะหาคนที่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องกฎแห่งกรรมอย่างลึกซึ้งจนเชื่อเรื่องกรรมอย่างมั่นคงนั้นปัจจุบันนี้รู้สีกว่าจะหายาก เพราะการที่คนในสังคมไม่เชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม คือ ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว นั้นเอง จึงทำให้ปัญหาต่างๆในบ้านเมืองเรามีมากขึ้น สาเหตุที่คนเข้าใจผิดเรื่องของกรรม การที่มีคนเข้าใจผิดในเรื่องกรรม จนมีความคิดเห็นผิดเพี้ยนไปว่า “ ทำดีได้ดีมีที่ไหน ทำชั่วได้ดีมีถมไป ” อย่างที่มีปรากฏอยู่นั้นน่าจะมาจากสาเหตุใหญ่ๆ ๒ ประการคือ จับเหตุจับผลผิด ใจร้อน รอไม่ได้ คอยไม่ได้

คุณค่าทางจริยธรรม

คุณค่าที่ต้องการในทางจริยธรรมของหลักกรรม มีดังนี้

๑. ให้เป็นผู้หนักแน่นในเหตุผล และมองเห็นการกระทำและผลการกระทำตามแนวของเหตุปัจจัย ไม่เชื่อมงาย ตีนขาว เช่นเรื่องแม่น้ำศักดิ์สิทธิ์ เป็นต้น
๒. ให้เห็นว่า ผลสำเร็จที่ตนต้องการ จุดหมายที่ปรารถนา จะเข้าถึงหรือสำเร็จได้ด้วยการลงมือทำ
  - จึงต้องพึ่งตนเอง และทำความเพียรพยายาม
  - ไม่มัวคอยโชคชะตา ไม่หวังผลบันดาลหรือรอผลของการเช่นสรวงอ้อนวอน
๓. ให้มีความรับผิดชอบต่อนตนเอง ที่จะเว้นจากกรรมชั่ว และรับผิดชอบต่อผู้อื่น ด้วยการช่วยเหลือเกื้อกูลทำความดีต่อเขา

๔. ให้ถือว่าบุคคลมีสิทธิและหน้าที่โดยธรรมชาติ ที่จะกระทำการต่างๆเพื่อแก้ไขปรับปรุงสร้างเสริมตนเองให้ดีขึ้น โดยเท่าเทียมกัน สามารถทำตนให้เลวลงหรือดีขึ้น ให้ประเสริฐจนถึงยิ่งกว่าเทวดาและพรหมได้ทุกคน

๕. ให้ถือว่าคุณธรรม ความสามารถ ความดีความชั่วที่ทำ ความประพฤติปฏิบัติ เป็นเครื่องมือวัดความทรามหรือความประเสริฐของมนุษย์ ไม่ให้มีการแบ่งแยกโดยชาติชั้นวรรณะ

๖. ในแง่กรรมเก่า ให้ถือเป็นบทเรียน และให้รู้จักพิจารณาเข้าใจตนเองตามเหตุผล ไม่คอยเพ่งโทษแต่ผู้อื่น มองเห็นพื้นฐานทุนเดิมของตนที่มีในปัจจุบัน เพื่อรู้จักที่จะแก้ไขปรับปรุง และวางแผนสร้างเสริมความเจริญก้าวหน้าต่อไปให้ถูกต้อง

๗. ให้ความหวังในอนาคตสำหรับสามัญชนทั่วไป

(จากหนังสือ พุทธธรรม ของ พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต))

ศาสนสถานสำคัญ

ศาสนสถาน ใช้เป็นที่อยู่อาศัยของนักบวช การประกอบพิธีกรรมทางศาสนา จนถึงเป็นที่รวมองค์ประกอบหลักของศาสนา ทั้งหมดในศาสนสถาน ฐานะ ของศาสนสถานจึงเป็นสมบัติของศาสนา

"วัด" คือ สถานที่ทางศาสนา ตามปกติแล้วจะมีเสนา สนะและอาคารถาวรวัตถุต่าง ๆ เป็นที่พำนักอาศัยศึกษา ปฏิบัติ พระธรรมวินัย และประกอบศาสนกิจของพระภิกษุ สงฆ์ ตลอดจนเป็นที่บำเพ็ญกุศลต่าง ๆ นอกจากนี้วัดยัง เป็นศูนย์กลาง บริการทางการศึกษาและทางสังคม รวมทั้งเป็นแหล่งส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมและประเพณี วัดทั้ง หลายมีฐานะทางกฎหมาย คือ เป็นนิติบุคคลเท่าเทียม กัน แต่ในทางพระวินัยมีฐานะแตกต่างกัน ดังนั้น ตาม มาตรา ๓๑ แห่ง พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ได้ จำแนกวัดออกเป็น ๒ ชนิด คือ สำนักสงฆ์ ...และ...วัดที่ได้ รับพระราชทานวิสุงคามสีมา

"สำนักสงฆ์" ..หมายถึงวัดที่กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศตั้งวัด แล้วแต่ยังไม่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา รวมถึงวัดที่ ได้รับพระบรมราชานุญาต ให้สร้างขึ้นตามความใน มาตรา ๙ แห่ง พ.ร.บ. ลักษณะปกครองสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ และวัด ที่สร้างขึ้นก่อน ร.ศ. ๑๒๑ (พ.ศ. ๒๔๔๕) ซึ่งยังไม่ได้ รับพระราชทานวิสุงคามสีมาด้วย นับว่าเป็นวัดที่สมบูรณ์ ทางกฎหมายแล้ว

"วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา"...หมายถึง... "อาราม" ตามที่ได้เคยบัญญัติไว้ในมาตรา ๕ แห่ง พ.ร.บ. ลักษณะปกครองสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ เป็นวัด ที่เลื่อนฐานะมาจากสำนักสงฆ์ โดยได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เพื่อประโยชน์ แก่สังฆกรรมตามพระธรรม วินัยสำหรับพระสงฆ์ นับว่าเป็นวัดที่สมบูรณ์ด้วยฐานะทั้ง ทางกฎหมายและทางพระธรรมวินัย ทุกประการ

"พระอารามหลวง"...หมายถึง วัดที่พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระราชินี สมเด็จพระยุพราช ทรงสร้างและปฏิสังขรณ์ เป็นการส่วน พระองค์ พระราชทานเพื่อเป็นเกียรติยศแก่ผู้ต่ำศักดิ์ลงมา หรือ แก่วัดเอง มีอยู่จำนวนหนึ่งที่พระบรมวงศานุวงศ์ และข้าราชการผู้ใหญ่ ทรงสร้างขึ้น หรือ ทรงโปรดให้ปฏิสังขรณ์ และสร้างขึ้นน้อมเกล้าฯ ถวายเป็นพระอารามหลวง รวมทั้งวัดที่ประชาชนสร้าง หรือ ปฏิสังขรณ์และทรงรับไว้เป็นพระอารามหลวงด้วย

พระอารามหลวงที่สำคัญ

วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ราชวรมหาวิหาร

.....ตั้งอยู่ริมถนนสนามไชยและถนนมหาธาตุ ติดกับพระบรมมหาราชวัง
แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร

ความสำคัญ : พระอารามหลวงชั้นเอก ชนิดราชวรมหาวิหาร ๑ ใน ๖ ของไทย และเป็นวัดประจำรัชกาลที่ ๑

วัดวัดอรุณราชวราราม ราชวรมหาวิหาร

.....วัดอรุณราชวรารามราชวรมหาวิหาร ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของแม่น้ำ
เจ้าพระยา เลขที่ ๓๔ ถนนอรุณอมรินทร์ แขวงวัดอรุณ เขตบางกอกใหญ่
กรุงเทพมหานคร

ความสำคัญ : พระอารามหลวง ชั้นเอก ชนิดราชวรมหาวิหาร ๑ ใน ๖ ของไทยและวัดประจำรัชกาลที่ ๒

วัดราชโอรสาราม

.....วัดราชโอรสาราม ถนนเอกชัย แขวงบางค้อ เขตจอมทอง กรุงเทพฯ ๑๐๑๕๐

ความสำคัญ : พระอารามหลวง ชั้นเอก วัดประจำรัชกาลที่ ๓

วัดราชประดิษฐ์สถิตมหาสีมาราม ราชวรวิหาร

.....วัดราชประดิษฐ์สถิตมหาสีมาราม ถนนสราญรมย์ แขวงพระบรมมหาราชวัง
เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร

ความสำคัญ : พระอารามหลวง ชั้นเอก วัดประจำรัชกาลที่ ๔

วัดเบญจมบพิตรสถิตมหาสีมาราม ราชวรวิหาร

.....วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม ..๖๙ ถนนนครปฐม แขวงดุสิต เขตดุสิต
กรุงเทพมหานคร ๑๐๓๐๐

ความสำคัญ : พระอารามหลวง ชั้นเอก วัดประจำรัชกาลที่ ๕

วัดบวรนิเวศวิหาร

..... วัดบวรนิเวศวิหาร แขวงบวรนิเวศ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร

ความสำคัญ : พระอารามหลวง ชั้นเอก วัดประจำรัชกาลที่ ๖ และที่ตั้งมหาวิทยาลัยสงฆ์ "มหามกุฏราชวิทยาลัย (มมร.)"

วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม ราชวรวิหาร

.....วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม ราชวรวิหาร ถนนเฟื่องนคร แขวงวัดราชบพิธ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร

ความสำคัญ : พระอารามหลวง ชั้นเอก วัดประจำรัชกาลที่ ๗

วัดสุทัศนเทพวราราม ราชวรวิหาร

.....วัดสุทัศนเทพวราราม แขวงสำราญราษฎร์ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร

ความสำคัญ : พระอารามหลวง ชั้นเอก ชนิดราชวรมหาวิหาร ๑ ใน ๖ ของไทย และวัดประจำรัชกาลที่ ๘

วัดพระราม ๙ กาญจนาภิเษก

.....วัดพระราม ๙ กาญจนาภิเษก ตั้งอยู่เลขที่ ๙๙๙ ซอยพระราม ๙ กาญจนาภิเษก ๑๙ ถนนพระราม ๙ เขตห้วยขวาง กรุงเทพมหานคร

ความสำคัญ : พระอารามหลวง และวัดประจำรัชกาลที่ ๙

วันสำคัญทางศาสนา

วันมาฆบูชา

วันมาฆบูชา ตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ กลางเดือน ๓ หรือประมาณราวเดือนกุมภาพันธ์ แต่หากเป็นปีอธิกมาส (ปีที่มีเดือน ๘ สองหน) วันมาฆบูชาจะเลื่อนไปเป็น วันขึ้น ๑๕ ค่ำกลางเดือน ๔ หรือประมาณเดือนมีนาคม วันมาฆบูชา ย่อมาจากคำว่า "มาฆปุรณมีบูชา" แปลว่า การบูชาพระในวันเพ็ญเดือน ๓ ถือเป็น "วันจาตุรงคสันนิบาต" แปลว่า การประชุมอันประกอบด้วยองค์ ๔ ซึ่งเป็นเหตุการณ์อัศจรรย์เกิดขึ้นพร้อมกันในสมัยพุทธกาล คือ

๑. พระสงฆ์จำนวน ๑,๒๕๐ รูป ซึ่งจาริกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสถานที่ต่างๆ เดินทางมาเฝ้าพระพุทธเจ้า ณ เวฬุวัน มหาวิหาร กรุงราชคฤห์ แคว้นมคธ

๒. พระสงฆ์จำนวน ๑,๒๕๐ รูปเหล่านี้ ล้วนเป็นพระอรหันต์ และได้รับการบวชจากพระพุทธเจ้าโดยตรง ด้วยวิธี เอหิภิกขุอุปสัมปทา

๓. พระสงฆ์จำนวน ๑,๒๕๐ รูป ต่างมาประชุมพร้อมเพรียงกันโดยมิได้มีการนัดหมาย .....

๔. วันที่มาประชุม ตรงกับ วันเพ็ญเดือนมาฆะ (วันเพ็ญกลางเดือน ๓) เป็นวันที่พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงธรรมเทศนา อันเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา คือ โอวาทปาติโมกข์

โอวาทปาติโมกข์ คือ ข้อธรรมย่ออันเป็นหลักหรือหัวใจสำคัญของพระพุทธศาสนา ๓ ประการ ได้แก่

๑. ไม่ทำความชั่วทั้งปวง เว้นจากความชั่วด้วยกาย วาจา ใจ
๒. ทำความดีให้ถึงพร้อม ด้วยกาย วาจา ใจ
๓. ทำจิตใจให้หมดจดบริสุทธิ์ผ่องใส

การปลงอายุสังขาร

หลังจากที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ตรัสรู้และสั่งสอนพระธรรมมาเป็นระยะเวลา ๔๕ ปี พระองค์ทรงปลงอายุสังขาร คือ ตั้งพระทัยว่า "ต่อแต่นี้ไปอีก ๓ เดือน เราจักเสด็จดับขันธปรินิพพาน" การปลงอายุสังขาร ตรงกับวันมาฆบูชาในปีที่พระพุทธองค์มี พระชนมายุ ๘๐ พรรษา

ด้วยเหตุนี้ ในวันมาฆบูชา ชาวพุทธจึงถือว่าเป็นวันที่มีความสำคัญเกี่ยวเนื่องกับพระพุทธเจ้า รวม ๒ ประการ คือ เป็นวันที่ แสดงโอวาทปาติโมกข์ และ เป็นวันปลงอายุสังขาร

ประวัติการประกอบพิธีมาฆบูชา

ในหนังสือพระราชพิธีสิบสองเดือน อันเป็นบทพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีเรื่องราวเกี่ยวกับ การประกอบบราหฺมคุศลามหาบูชาไว้ดังนี้

การมาฆบูชา นี้ แต่เดิมก็ไม่ได้เคยทำมา ฟังเกิดขึ้นเมื่อแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงตามแบบโบราณ บัณฑิต นิยมไว้ว่า วันมาฆบูชาจะมีพระจันทร์เสวยฤกษ์มาฆะเต็มบริบูรณ์ เป็นวันที่พระอรหันต์พุทธสาวก ๑,๒๕๐ ได้ประชุมกันพร้อม ด้วยองค์ สี่ประการ เรียกว่าจาตุรงคสันนิบาต

พระพุทธเจ้าได้ตรัสเทศนาโอวาทปาติโมกข์ในที่ประชุมสงฆ์ เป็นการประชุมใหญ่และ เป็น การ อัศจรรย์ ใน พระพุทธศาสนา นักปราชญ์จึงได้ถือเอาเหตุนี้ประกอบการสักการบูชาพระพุทธเจ้าและพระอรหันต์ ๑,๒๕๐ พระองค์นั้น ให้เป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใสและสังเวช

การพระราชกุศลนั้น เวลาเช้าพระสงฆ์วัดบวรนิเวศน์และวัดราชประดิษฐ์ ๓๐ รูป ฉันในพระ อุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดา - ราม เวลาค่ำเสด็จออกทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการแล้ว พระสงฆ์สวดทำ วัตรเย็นเหมือนอย่างี่วัดแล้ว จึงได้สวดมนต์ต่อไปมี สวดคาถา โอวาทปาติโมกข์ด้วย สวดมนต์จบ ทรงจุดเทียนรายตามราวรอบพระอุโบสถ ๑,๒๕๐ เล่ม มีประโคมด้วยอีกครั้งหนึ่ง แล้วจึงได้มีเทศนา โอวาทปาติโมกข์กัณฑ์ ๑ เป็นเทศนาทั้งภาษามคธและภาษาสยาม เครื่องกัณฑ์จีวรเนื้อดีผืนหนึ่ง เงิน ๓ ตำลึงและ ขนมต่างๆ เทศน์จบ พระสงฆ์ซึ่งสวดมนต์รับสัพพีทั้ง ๓๐ รูป

การมาฆบูชานี้เป็นเดือนสามบั้ง เดือนสี่บั้ง ตามวิธีปักขณนาฝ่ายธรรมยุติกนิกาย แต่คงอยู่ใน เดือนสามโดยมาก พระบาท สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จออกทุกปีมิได้ขาด แต่ในแผ่นดินปัจจุบันนี้ (หมายถึงสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า เจ้าอยู่หัว) เสด็จ ออกบ้างไม่ได้ออกบ้าง เพราะมักจะ เป็นเวลาประสพกับที่เสด็จประพาสหัวเมืองบ่อยๆ ถ้าดูคราวเสด็จพระราช ดำเนินไปประพาส บางประอิน หรือพระพุทธบาท พระพุทธฉาย พระปฐมเจดีย์ พระแท่นดงรัง ก็ทรงทำมาฆบูชาในสถานที่นั้นๆ ขึ้นอีกส่วน หนึ่งต่างหาก นอกจากในพระบรมมหาราชวังฯ

พิธีสงฆ์

ในวันมาฆบูชา พระสงฆ์จะเป็นผู้นำในการประกอบพิธี มีการให้โอวาท สวดมนต์ และนำในการ เวียนเทียน มีการแสดง พระธรรมเทศนาเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของวันมาฆบูชา มีการนั่งสมาธิเจริญ ภาวนา ซึ่งการปฏิบัติดังกล่าวสุดแต่เห็นสมควร

ข้อปฏิบัติสำหรับชาวพุทธในวันมาฆบูชา ที่ควรทราบมีดังนี้

๑. จัดเตรียมเครื่องสักการะ เช่น ดอกไม้ ธูป เทียน มาพร้อมกันที่วัด ตามเวลานัดหมาย เพื่อฟัง โอวาทหรือพระธรรม เทศนา และเวียนเทียน

๒. ก่อนออกจากบ้าน ควรอาบน้ำชำระร่างกายให้สะอาด ทำจิตใจให้บริสุทธิ์ผ่องใส และแต่งกาย ให้สุภาพเรียบร้อย

๓. เมื่อถึงวัดแล้ว ควรอยู่ในอาการสำรวม ไม่พูดคุยกุญช้อยกมือ วิ่งเล่น หรือกระทำการกิจอื่นอันไม่ ควร เช่น เคาะระฆังเล่น จุด ดอกไม้ไฟ ฯลฯ

๔. เมื่อถึงเวลาประกอบพิธี ให้ทุกคนไปเข้าแถวหรือเข้าไปในสถานที่กำหนดโดยพร้อมเพรียงกัน

๕. ก่อนเริ่มพิธีเวียนเทียน พระสงฆ์ผู้เป็นประธาน จะกล่าวให้โอวาท ทุกคนต้องพนมมือถือดอกไม้ ธูปเทียนตั้งใจฟัง ด้วยความ สงบกล่าวคำสาธุ เมื่อพระสงฆ์ให้โอวาทจบ

๖. ในพิธีสวดมนต์ จะมีผู้กล่าวนำคำบูชาเนื่องในวันมาฆบูชา และคำบูชาพระรัตนตรัย ให้ทุกคน จุดธูปเทียนประนมมือ กล่าวตาม ด้วยความเคารพ มีจิตใจยึดมั่น

บทสวดมนต์ในการทำพิธีวันมาฆบูชาดังนี้

๑. บทสวดมนต์ไหว้พระบูชาพระรัตนตรัย (บทอหัง สัมมา ฯ)
๒. บทสวดนมัสการนอบน้อมบูชาพระพุทธเจ้า (บทนะโมฯ ๓ จบ)
๓. บทสวดสรรเสริญพระพุทธคุณ (บทอิติปิโส ฯ)
๔. บทสวดสรรเสริญพระพุทธคุณ สวดทำนองสรภัญญะ (บทองค์ใดพระสัมพุทธ ฯ)
๕. บทสวดสรรเสริญพระธรรมคุณ (บทสวากขาโต ฯ)
๖. บทสวดสรรเสริญพระธรรมคุณ สวดทำนองสรภัญญะ (บทธรรมมะคือ คุณากร ฯ)
๗. บทสวดสรรเสริญพระสังฆคุณ (บทสุปฏิปันโน ฯ)
๘. บทสวดสรรเสริญพระสังฆคุณ สวดทำนองสรภัญญะ (สงฆ์ใดสวากศาสดา ฯ)
๙. บทสวดพุทธมิ่งมงคลยลิตธิคาถา (บทพาหุง ฯ)
๑๐. คำแปลบทสวดพุทธมิ่งมงคลยลิตธิคาถา สวดทำนองสรภัญญะ (ปางเมื่อพระองค์ ฯ)
๑๑. บทสวดบูชาเนื่องในวันมาฆบูชา (อัสชายัง ฯลฯ)
๑๒. คาถาสวดมาฆบูชา

สำหรับบทสวดในข้อที่ ๑๑ และ ๑๒ นั้น ค่อนข้างยาว เวลาทำพิธีจะมีผู้กล่าวนำ หากสนใจรายละเอียดให้ดูในหนังสือมนต์พิธี (หนังสือคู่มือสำหรับสวดมนต์ของพระ) หลังจากสวดมนต์เสร็จ ประธานในพิธีจะนำเวียนเทียน โดยเริ่มจากพระสงฆ์ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา ตลอดจนนักเรียนนักศึกษา และประชาชนทั่วไป หากครูอาจารย์พานักเรียนมาเป็นหมู่คณะในตอนบ่าย ก็จะทำให้มีการเวียนเทียน กันก่อน ใน การเดินเวียนเทียนรอบโบสถ์ จะกระทำ ๓ รอบ โดยเวียนไปทางขวา เรียกว่า เวียนแบบทักษิณาวรรต

ในรอบที่ ๑ ให้รำลึกถึงคุณพระพุทธเจ้า โดยภาวนาคาถา บทอิติปิโส ภควาฯ ไปจนจบ เพื่อให้จิตใจมีสมาธิ

ในรอบที่ ๒ ให้รำลึกถึงคุณพระธรรม โดยภาวนาคาถา บทสวากขาโต ภะคะวะตา ธัมโมฯ ไปจนจบ

ในรอบที่ ๓ ให้รำลึกถึงคุณพระสงฆ์ โดยภาวนาคาถา บทสุปฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆฯ ไปจนจบ

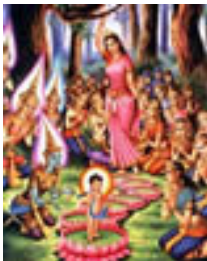
๗. ในการเดินเวียนเทียน ต้องทำจิตใจให้มีสมาธิ สงบ และแน่วแน่อยู่กับบทบูชาพระพุทธคุณ พระธรรมคุณ และพระสังฆคุณ ไม่ควรส่งเสียงพูดคุยหรือเดินแซงผู้ที่เดินอยู่ข้างหน้า

๘. เมื่อเวียนเทียนครบ ๓ รอบแล้ว ให้นำดอกไม้ ธูป เทียน ไปวางไว้ในจุดกำหนด เพื่อสะดวกแก่การเก็บทำความสะอาด

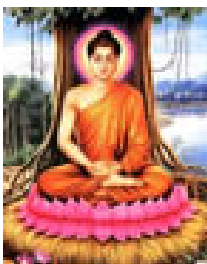
๙. หลังจากเสร็จพิธีเวียนเทียนแล้ว ควรช่วยกันเก็บกวาดทำความสะอาดบริเวณโบสถ์ให้เรียบร้อย แล้วแยกย้ายกันกลับบ้าน ด้วยความสงบอิมเอนใจ หรืออยู่ร่วมพิธีอื่นๆ ที่ทางวัดจัดให้มีขึ้น (ในการประกอบพิธีเวียนเทียนในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาอื่นๆ เช่น วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา ก็ให้ถือปฏิบัติตามนี้)

วันวิสาขบูชา

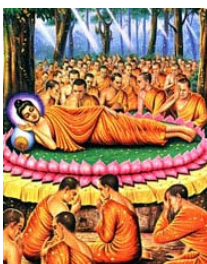
วันวิสาขบูชา เป็นวันที่สมเด็จพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพาน ซึ่งเกิดขึ้นในวันและเดือนเดียวกัน คือ ในวันเพ็ญ (ขึ้น ๑๕ ค่ำ) เดือนหก หรือเดือนเวสสาขะ พระจันทร์เสวยวิสาขฤกษ์ เหตุการณ์ดังกล่าวนี้ได้เกิดขึ้นเมื่อกว่าสองพันห้าร้อยปีมาแล้ว ในห้วงระยะเวลาที่ต่างกันคือ

.....ครั้งที่แรกเมื่อพระพุทธเจ้าประสูติเป็นเจ้าชายสิทธัตถะ โอรสพระเจ้าสุทโธทนะ และพระนาง สิริมหามายา แห่งกรุงกบิลพัสดุ์ โดยประสูติที่ป่าลุมพินีวัน ณ เขตแดนรอยต่อระหว่างกรุงกบิลพัสดุ์ของฝ่ายพระราชบิดา กับกรุง เทวทหะของฝ่ายพระราชมารดา

.....ครั้งที่สองเกิดเมื่อเจ้าชายสิทธัตถะ ออกทรงผนวชได้ ๖ ปี พระชนมายุ ๓๕ พรรษาได้ตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ เป็นอรหันตพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ณ ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ประเทศมคธ ปัจจุบันคือที่ตั้งพุทธคยา

.....ครั้งที่สามเกิดเมื่อพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า เสด็จดับขันธปรินิพพาน เมื่อพระชนมายุ ๘๐ พรรษา ณ เมืองกุสินาราย

เหตุการณ์สำคัญทั้งสามประการนี้ เกิดขึ้นในวันและเดือนเดียวกัน ทางจันทรคติ ซึ่งนับวันขึ้นแรมตามวิถีการโคจร ของดวงจันทร์ เป็นหลักในการกำหนดวัน เดือน และปีซึ่งยังคงใช้กันมาอยู่จนถึงทุกวันนี้ ควบคู่กันไปกับการกำหนดวัน เดือน และปีทางสุริยคติ ซึ่งเป็นไปตามวิถีการโคจรของดวงอาทิตย์ นับเป็นเรื่องอัศจรรย์ ซึ่งยังไม่เคยมีการประจวบกันเช่นนี้แก่ผู้หนึ่งผู้ใด และเหตุการณ์หนึ่งเหตุการณ์ใด มาก่อนจนตราบเท่าปัจจุบัน

แต่ความอัศจรรย์ดังกล่าว ก็ยังไม่เทียบเท่ากับการอุบัติของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าขึ้นมาในโลก และได้ ทรง ประดิษฐาน พระพุทธศาสนาเพื่ออนุเคราะห์โลกให้เกิดประโยชน์สุขแก่มนุษยชาติและสัตว์โลกทั้งมวล

วันวิสาขบูชาจึงนับว่าเป็นวัน สำคัญสูงสุดในพระพุทธศาสนาเป็นวันที่ก่อให้เกิดพระพุทธเจ้า ผู้ตรัสรู้พระธรรมและนำมา สั่งสอนแก่สรรพสัตว์ และพระสงฆ์สาวกผู้สืบ พระศาสนาต่อมาจนถึงปัจจุบัน..ในวันนี้พุทธศาสนิกชนต่างพากันน้อมระลึกถึง พระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ ด้วยการไปชมนมตามพระอารามต่าง ๆ เพื่อ กระทำการบูชาปุษยนีวัตถุอันได้แก่ พระธาตุเจดีย์ หรือพระพุทธปฏิมา ที่เป็นพระประธานในพระอุโบสถอย่างใดอย่างหนึ่ง ด้วยเครื่องบูชา มีดอกไม้ ธูปเทียน เป็นต้น เริ่มด้วยการ สรรเสริญคุณพระรัตนตรัย ด้วยบทสวดมนตร์ตามลำดับดังนี้คือ

บทสรรเสริญ พระพุทธคุณ ด้วยบท " อิติปิโสภควา อรหังสัมมาสัมพุทธโธ...พุทธโธภควาติ"

บทสรรเสริญ พระธรรมคุณด้วยบท " สวากขาโต ภควตาธัมโม...วิญญูหิติ"

บทสรรเสริญ พระสังฆคุณ ด้วยบท " สุปฏิปันโน ภควโตสาวกสังโฆ...โลกัสสาติ "

จากนั้นก็จะกระทำ ประทักษิณ หรือที่เรียกว่า เวียนเทียน รอบพระธาตุเจดีย์ หรือพระพุทธปฏิมาในพระอุโบสถ ด้วยการเดิน เวียนขวาสามรอบ รอบแรกจะสวดบทสรรเสริญพระพุทธคุณ รอบที่สองจะสวดบทสรรเสริญพระธรรมคุณ และรอบที่สามสวดบท สรรเสริญพระสังฆคุณ เมื่อครบ ๓ รอบแล้วจึงนำดอกไม้ ธูป เทียน ไปบูชาพระธาตุเจดีย์ หรือพระพุทธรูปในพระอุโบสถ

จากนั้นก็จะมีการแสดงพระธรรมเทศนาในพระอุโบสถ ซึ่งปกติจะมีเทศน์ ปฐมสมโพธิ ซึ่งเป็นเรื่องพระพุทธประวัติตั้งแต่ประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพาน พิธีเริ่มตั้งแต่ประชุมฟังพระท้าวตรสวดมนต์ แล้วจึงฟังเทศน์ซึ่งจะมีไปตลอดรุ่ง

วันวิสาขบูชาจึงเป็นวันที่พุทธศาสนิกชน ได้บำเพ็ญประโยชน์ตน และสืบต่อพระพุทธศาสนา ให้ดำรงคงอยู่อย่างถูกต้องตรงทาง เพื่อประโยชน์สุขของตนและของผู้อื่นตลอดชั่วกาลนาน

วันอาสาฬหบูชา

วันอาสาฬหบูชา ตรงกับวันเพ็ญขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๘ หรือ ราวเดือนกรกฎาคม ซึ่งเป็นวันพระจันทร์เสวยอาสาฬหฤกษ์ แต่หากตรง กับปีอธิกมาส คือ มีเดือน ๘ สองหน วันอาสาฬหบูชาจะเลื่อนไปเป็นวันเพ็ญขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๘ หลัง ตกในราวเดือนสิงหาคม

"อาสาฬหบูชา" ย่อมาจากคำว่า "อาสาฬหปฐมมีบูชา"แปลว่า การบูชาในวันเพ็ญเดือนอาสาฬห คือ เดือน ๘ ถือเป็นวันสำคัญ วันหนึ่งในพระพุทธศาสนา เพราะมีเหตุการณ์สำคัญเกิดขึ้น ๓ ประการ ดังนี้

๑. เป็นวันที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงปฐมเทศนา คือ แสดงธรรมเป็นครั้งแรก มีชื่อว่า ธรรมจักกัปปวัตตนสูตร ซึ่งมีใจความ สำคัญกล่าวถึงอริยสัจ หรือความจริงอันประเสริฐ ๔ ประการ ได้แก่ ทุกข์ คือ ความลำบาก ความไม่สบายกายไม่สบายใจ, สมุทัย คือ เหตุที่ทำให้เกิดทุกข์, นิโรธ คือ ความดับทุกข์, และ มรรค คือ ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งทุกข์ การแสดงธรรมครั้งแรกนี้ เพื่อโปรดเหล่า ปัญจวัคคีย์

ทั้ง ๕ คือ อัญญาโกณฑัญญะ วัปปะ ภัททิยะ มหานามะ และอัสสชิ จึงถือกันว่าเป็นวันที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงประกาศ พระศาสนา

๒. เป็นวันที่เกิดสังขรตนะ หรือเป็นวันที่เกิดพระอริยสงฆ์ สาวกในพระพุทธศาสนาขึ้นครั้งแรกในโลก พระอริยสงฆ์สาวก องค์แรกคือ พระอัญญาโกณฑัญญะ ซึ่งเมื่อพระธรรมเทศนาธรรมจักกัปปวัตตนสูตรแล้ว บังเกิดดวงตาเห็นธรรมทูลขอบวช ซึ่ง พระพุทธองค์ประทานอนุญาตให้อุปสมบทเป็นภิกษुरुูปแรกในพระพุทธศาสนา ด้วยวิธีเอหิภิกขุอุปสัมปทา ในวันนี้

๓. เป็นวันที่พระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ เกิดขึ้นครบ ๓ ประการ และเป็นครั้งแรกในโลก เหตุการณ์ใน วันอาสาฬหบูชา นี้ เกิดขึ้นหลังจากที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้ ในวันเพ็ญวิสาขะ ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ แล้วสองเดือน

ประวัติการประกอบพิธีอาสาฬหบูชา

จุดมุ่งหมายในการประกอบพิธีในวันอาสาฬหบูชา เพื่อรำลึกถึงเหตุการณ์สำคัญทั้ง ๓ ประการที่เกิดขึ้นในสมัยพุทธกาล และน้อมนำเอาคำสั่งสอนมาเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติ การประกอบพิธีในวันสำคัญนี้ แบ่งออกเป็น ๓ อย่าง คือ

๑. พิธีหลวง
๒. พิธีราษฎร์
๓. พิธีสงฆ์

สำหรับพิธีหลวงและพิธีราษฎร์นั้น มีการปฏิบัติเช่นเดียวกับวันมาฆบูชา และวันวิสาขบูชา คือ มีการถือศีล ปฏิบัติธรรม เวียนเทียน และฟังพระธรรมเทศนา เป็นต้น จะมีเปลี่ยนแปลงเฉพาะการกล่าวถึงประวัติความเป็นมาของวันสำคัญนี้

ในส่วนของพิธีสงฆ์ เมื่อถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ จะมีการสวดมนต์ทำวัตรเย็นหรือตอนค่ำ แล้วสวดธรรมจักกัปปวัตตนสูตร หรือ พิธีการอื่นๆ ซึ่งแล้วแต่ทางวัดจะเป็นผู้กำหนด และมีพิธีเวียนเทียนเช่นเดียวกับวันมาฆบูชาและวันวิสาขบูชา

ข้อเสนอแนะ ในวันอาสาฬหบูชา

- ควรไปร่วมพิธีเวียนเทียน เพื่อสืบทอดประเพณีอันดีงามของไทย และเป็นการร่วมกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา

- ตามสถานที่ราชการ สถานที่ศึกษา และที่วัด ควรจัดให้มีนิทรรศการ การบรรยายฉายสไลด์ หรือบรรยายธรรม เกี่ยวกับวันอาสาฬหบูชาฯ เพื่อให้ความรู้แก่ประชาชนและผู้สนใจทั่วไป

วันเข้าพรรษา

วันเข้าพรรษา กำหนดเป็น ๒ ระยะ คือ ปุริมพรรษา และปัจฉิมพรรษา ๑. ปุริมพรรษา คือ วันเข้าพรรษาต้น ตรงกับวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ ของทุกปี หรือราวเดือนกรกฎาคม และออกพรรษาในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ ราวเดือน ตุลาคม ๒. ปัจฉิมพรรษา คือ วันเข้า พรรษาหลัง สำหรับปีอธิกมาส คือ มีเดือน ๘ สองหน ตรงกับวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ หลัง หรือราวเดือนกรกฎาคม และจะออกพรรษาใน วันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ ราวเดือนตุลาคม

ความหมายของวันเข้าพรรษา คือ เป็นวันที่พระภิกษุสงฆ์อธิษฐานว่าจะพักประจำอยู่ ณ ที่แห่งใดแห่งหนึ่ง ตลอดระยะเวลา ฤดูฝนมีกำหนด ๓ เดือนตามพระวินัยบัญญัติ โดยไม่ไปค้างแรมในที่อื่น เรียกกันโดยทั่วไปว่า "จำพรรษา"

ประวัติความเป็นมา

แต่เดิมในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าไม่ได้ทรงบัญญัติพระวินัยให้พระสงฆ์สาวก อยู่ประจำพรรษา เหล่าภิกษุสงฆ์ จึงต่างพากันออกเดินทาง เผยแผ่พระพุทธศาสนาในสถานที่ต่างๆ โดยไม่ย่อท้อ ทั้งในฤดูหนาว ฤดูร้อน และฤดูฝน ต่อมา ชาวบ้านได้พากัน ตีเตือนว่า พวกสมณะศากยบุตรไม่ยอมหยุดสัญจร แม้ในฤดูฝน ในขณะที่พวกพ่อค้าและนักบวชในศาสนาอื่นๆ ต่างพากัน หยุดสัญจรในช่วง ฤดูฝนนี้ การที่พระภิกษุสงฆ์จาริกไปในที่ต่างๆ แม้ในฤดูฝน อาจเหยียบย่ำข้าวกล้าชาวบ้าน ได้รับความเสียหาย หรืออาจไปเหยียบย่ำโดน สัตว์เล็กสัตว์น้อยที่ออกหากินจนถึงแก่ความตาย

เมื่อพระพุทธองค์ทรงทราบเรื่องจึงได้วางระเบียบให้พระภิกษุสงฆ์เข้าอยู่ประจำที่ ตลอดระยะเวลา ๓ เดือนแห่งฤดูฝน ภิกษุสงฆ์ที่อธิษฐานเข้าพรรษาแล้ว จะไปค้างแรมที่อื่นนอกเหนือจากอาวาสหรือที่อยู่ของตนไม่ได้แม้แต่คืนเดียว หากไปแล้วไม่สามารถ กลับมาในเวลาที่กำหนด คือก่อนรุ่งสว่าง ถือว่าพระภิกษุรูปนั้นขาดพรรษา

แต่หากมีกรณีจำเป็น ๔ ประการต่อไปนี้ ภิกษุผู้อยู่พรรษาสามารถกระทำ สัตตทากรณียะ คือ ไปค้างที่อื่นได้ โดยไม่ถือว่าเป็น การขาดพรรษา แต่ต้องกลับมาภายในระยะเวลา ๗ วัน คือ

๑. ไปรักษาพยาบาลพระภิกษุ หรือ บิดามารดาที่เจ็บป่วย
๒. ไปประจักษ์ไม่ให้พระภิกษุสึก
๓. ไปเพื่อกิจธุระของคณะสงฆ์ เช่น ไปหาอุปกรณ์มาซ่อมแซมวัดซึ่งชำรุดในพรรษานั้น
๔. ทายกนิมนต์ไปฉลองศรัทธาในการบำเพ็ญกุศลของเขา

ในการอธิษฐานเข้าพรรษา ณ วัดหรือที่ใดที่หนึ่ง หากมีเหตุจำเป็น ๕ ประการต่อไปนี้ ภิกษุไม่ต้องอาบัติ แม้จะไปอยู่ที่อื่น ได้แก่

๑. ถูกสัตว์ร้ายรบกวน ถูกโจรปล้น วิหารถูกไฟไหม้ หรือถูกน้ำท่วม
๒. ชาวบ้านถูกโจรปล้น อพยพหนีไป อนุญาตให้ไปกับเขาได้ หรือชาวบ้านแตกเป็น ๒ ฝ่าย ให้ไปกับฝ่ายที่มีศรัทธาเลื่อมใส

๓. ขาดแคลนอาหาร หรือยารักษาโรค
๔. มีผู้เอาทรัพย์มาล่อ พระพุทธร่องค์ทรงอนุญาตให้หนีไปเสียให้พ้นได้
๕. ภิกษุสงฆ์แตกกันหรือมีผู้พยายามทำให้ภิกษุสงฆ์ในวัดแตกกัน ให้ไปเพื่อหาทางระงับได้

ประโยชน์ในการเข้าพรรษาของพระภิกษุ

๑. เป็นช่วงที่ชาวบ้านประกอบอาชีพทำไร่นา หากภิกษุสงฆ์เดินทางจาริกไปในสถานที่ต่างๆ อาจไปเหยียบต้นกล้า หรือสัตว์เล็ก สัตว์น้อย ให้ได้รับความเสียหายล้มตาย
๒. หลังจากเดินทางจาริกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นเวลา ๘-๙ เดือน พระภิกษุสงฆ์จะได้หยุดพักผ่อน
๓. เป็นเวลาที่พระภิกษุสงฆ์จะได้ประพฤติปฏิบัติธรรมสำหรับตนเอง และศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยตลอดจน เติรียมการสั่งสอน ประชาชน เมื่อถึงวันออกพรรษา
๔. เพื่อจะได้มีโอกาสอบรมสั่งสอนและบวชให้กับกุลบุตรผู้มีอายุครบบวช อันเป็นกำลังสำคัญในการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาต่อไป
๕. เพื่อให้พุทธศาสนิกชน ได้มีโอกาสบำเพ็ญกุศลเป็นการพิเศษ เช่น การทำบุญตักบาตรหล่อเทียนเข้าพรรษา ถวายผ้าอาบน้ำฝน รักษาศีล เจริญภาวนา ถวายจตุปัจจัยไทยธรรม งดเว้นอบายมุข และมีโอกาสได้ฟังพระธรรมเทศนา ตลอดเวลาเข้าพรรษา

การหล่อเทียนพรรษา

การหล่อเทียนพรรษาเป็นประเพณีที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาที่มีมาตั้งแต่โบราณกาลในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ พิธีหล่อเทียน จัดเป็นพระราชกุศล และเป็นงานบุญทั่วไปของชาวบ้านอีกด้วย โดยกำหนดจัดงานราชพิธีหล่อเทียนขึ้นในเดือน ๘ ของทุกปี ก่อน เข้าพรรษาสัมนั้นการหล่อเทียนใช้หล่อด้วยขี้ผึ้งทั้งสิ้นในปีหนึ่ง ๆ จะใช้ขี้ผึ้งเป็นจำนวนมากทั้งนี้เนื่องจากบรรดาวัดต่าง ๆ ที่เป็น วัดหลวงทุกวัด จะได้รับพระราชทานเทียนพรรษาวัดละ ๑ เล่ม หรือมากกว่านั้นทุก ๆ วัด จำนวนเทียนที่หล่อจึงมีมากขึ้น

กล่าวกันว่าประมาณปลายรัชกาลที่ ๓ ต้องหล่อเทียนจำนวนถึง ๒๐๐ เล่ม จึงจะมีจำนวนมากพอที่จะนำไปถวายวัดต่าง ๆ ได้ อย่างทั่วถึง ซึ่งการหล่อเทียนแต่ละเล่มสมัยนั้น ต้องใช้ขี้ผึ้งในการหล่อเทียนหนักถึง ๑๖ ชั่ง ปีหนึ่ง ๆ จะใช้ขี้ผึ้งจำนวนมาก ดังนั้นเมื่อถึง เวลาที่หล่อเทียนทางสำนักพระราชวัง จำอบอกบุญไปยังพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการทั้งฝ่ายหน้าและฝ่ายใน เจ้าภาชี นายอากร และ ขุนนางฝ่ายต่าง ๆ เป็นต้น ให้นำขี้ผึ้งมาช่วยกันหล่อเทียน จึงสำเร็จลงได้ มูลเหตุที่ต้องมีการหล่อเทียนนั้นก็เนื่องมาจากในฤดูฝน หรือที่เรียกกันว่า "ฤดูการเข้าพรรษา" คือช่วงแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ ถึงวัน ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ นั้น กำหนดให้พระภิกษุทั้งหลายต้องงเข้าอยู่ประจำ ณ วัดใดวัดหนึ่งตลอดระยะเวลา ๓ เดือน พระภิกษุสงฆ์ที่ต้อง อยู่จำพรรษาในพระอารามระหว่างนั้นมีการสวดมนต์ทำวัตรทุกเช้าค่ำ มีความจำเป็นต้องใช้เทียนไว้สำหรับ จุดบูชาให้ตลอดพรรษา พุทธศาสนิกชนจึงพร้อมใจกันหล่อเทียน สำหรับให้พระภิกษุสงฆ์ได้จุดบูชา

ตลอด ๓ เดือนของกำหนดเวลาเข้าพรรษา จึงเรียกเทียนที่หล่อ ขึ้นนี้ว่า "เทียนพรรษา" หรือ "เทียนจำนำพรรษา"

การถวายเทียนพรรษาเป็นกุศลอย่างหนึ่งของการให้ทานด้วยแสงสว่าง ซึ่งจะเป็นปัจจัยให้เกิดปัญญา สว่างไสว พิธีหล่อเทียน เริ่มก่อนการเข้าพรรษาเล็กน้อย การเตรียมงานพิธีหล่อเทียนในชุมชนนั้น จะเริ่มขึ้นประมาณวันขึ้น ๘ ค่ำ เดือน ๘ ก่อนเข้าพรรษา ประมาณ ๑ สัปดาห์ เมื่อหล่อเทียนในวันรุ่งขึ้นจะจัดขบวนแห่กันไปถวาย ณ วัดใดวัดหนึ่ง เพื่อเป็นพุทธบูชาและ ในวันนั้นมีการทำบุญร่วมกัน ตักบาตร ถวายพระภิกษุสงฆ์ แสดงความศรัทธาโดยพร้อมเพรียงกัน งานทำบุญหล่อเทียน และถวายเทียนพรรษานับเป็นประเพณีที่ดั่งงามสมควรที่พุทธศาสนิกชนทั้งหลาย จะได้ช่วยกันรักษา ประเพณีนี้ไว้ให้คงอยู่สืบไปชั่วกาลนาน

วันออกพรรษา

ประวัติความเป็นมา

วันออกพรรษา เป็นวันสิ้นสุดการจำพรรษาของพระภิกษุสงฆ์ที่ร่วมกันในวัดหรือสถานที่ซึ่งอธิษฐานเข้าตลอดระยะเวลา ๓ เดือน ในวันนี้พระสงฆ์จะประกอบพิธีทำสังฆกรรม ซึ่งเรียกว่า

วันมหาปวารณา คือ วันที่พระภิกษุสงฆ์ทุกรูปจะอนุญาตให้ว่ากล่าวตักเตือนกันได้ ในเรื่องราวเกี่ยวกับความประพฤติต่างๆ นับ ตั้งแต่พระสังฆเถระ ได้แก่ พระภิกษุผู้มีอาวุโสสูงลงมา จะสามารถว่ากล่าวตักเตือนหรือเปิดโอกาสให้ซักถามข้อสงสัยซึ่งกันและกัน การ กระทำมหาปวารณา เป็นการสังฆกรรมอย่างหนึ่งแทนการสวดพระปาฏิโมกข์ (พระวินัย) ที่ได้กระทำกันทุกๆ ๑๕ วันในช่วงเข้าพรรษา

การประกอบพิธีในวันออกพรรษา

การประกอบพิธีในวันนี้ พุทธศาสนิกชนจะนิยมทำบุญเป็นกรณีพิเศษ เช่นตักบาตรในตอนเช้า ถวายสังฆทาน ไปทำบุญที่วัด ถวายภัตตาหาร ฟังพระธรรมเทศนา และมีการตักบาตรเทโวในวันรุ่งขึ้น

กิจกรรมต่างๆ ที่ควรปฏิบัติในวันออกพรรษา

๑. ทำบุญตักบาตร อุทิศส่วนกุศลให้แก่ญาติผู้ล่วงลับ
๒. ไปวัดเพื่อปฏิบัติธรรม ฟังพระธรรมเทศนา
๓. ร่วมกุศลกรรม "ตักบาตรเทโว"
๔. ปัดกวาดบ้านเรือนให้สะอาด ประดับธงชาติตามอาคารบ้านเรือนและสถานที่ราชการ และประดับธงชาติและธงธรรมจักรตาม วัดและสถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา
๕. ตามสถานที่ราชการ สถานที่ศึกษาและที่วัด ควรจัดให้มีนิทรรศการ การบรรยาย ฉายสไลด์หรือบรรยายธรรม เกี่ยวกับวัน ออกพรรษา ฯลฯ เพื่อให้ความรู้แก่ประชาชนและผู้สนใจทั่วไป

บรรณานุกรม

_____. กรมการศาสนา. เข้าถึงได้จาก : http://www.dra.go.th/ewtadmin/ewt/dra_buddha/main.php?filename=index

พินเอกต่อพรต เจนการ. กรมการศาสนา. จากหนังสือศาสนาสร้างสันติ กรมการศาสนา
กระทรวงวัฒนธรรม